

Vrije Universiteit Brussel

Vakgroep Sociologie, Onderzoeksgroep TOR
Pleinlaan 2, 1050 Brussel
<http://www.vub.ac.be/TOR/>

ER WAS EENS EEN LAND ...

VERHALEN OVER TAALDIVERSITEIT IN BELGIË

TOR 2009

Onderzoeker: Kobe De Keere
Promotor: Prof. dr. Mark Elchardus

In opdracht van Stichting P&V en in samenwerking met PREFONDES

Inhoudstafel

1. Inleiding	2
1.1 Stichting P&V, PEFONDES en het doel van het project	2
1.2 Korte schets van de taaldiversiteit in België	3
2. Waarom een verhalenforum?	4
2.1 Het vertoogperspectief	5
2.2 De publieke dialoog	7
3. Organisatie van het forum en de samenstelling van het panel	8
3.1 Organisatie van het forum	8
3.2 Samenstelling van het panel	12
4. Toelichting van de analyse	13
4.1 Methode	13
4.2 Een voorbeeld	17
4.2.1 Reconstructie	17
4.2.2 Deconstructie	18
5. Nederlandstalige negatieve verhalen	19
5.1 Selectie van verhalen	19
5.2 Resultaten van de analyse	25
5.2.1 De algemene thema's	26
5.2.2 De collectieve vertogen	31
6. Franstalige negatieve verhalen	34
6.1 Selectie van verhalen	34
6.2 Resultaten van de analyse	42
6.2.1 De algemene thema's	42
6.2.2 De collectieve vertogen	47
7. Gemeenschappelijke thema's	49
8. Besluit uit de negatieve verhalen	52
9. Positieve verhalen	54
9.1 Selectie van Nederlandstalige positieve verhalen	54
9.2 Selectie van Franstalige positieve verhalen	59
9.3 Resultaten van de analyse	64
9.3.1 De algemene thema's	64
9.3.1 Het collectieve vertoog	69
9.4 Besluit: minder positief dan negatief?	72
10. Algemeen besluit	74
11. Bibliografie	76

1. Inleiding

1.1 Stichting P&V, PEFONDES en het doel van het project

Dit rapport is het resultaat van een project dat ontstond uit een samenwerking van de onderzoeksgroep TOR van de Vrije Universiteit Brussel en de Stichting P&V. De Stichting P&V zet sinds 1995 projecten op in het teken van actief burgerschap en sociale inclusie. De Stichting werd opgericht door en krijgt financiële steun van P&V Verzekeringen. Deze Stichting moet begrepen worden als een kruispunt van solidariteit, emancipatie en burgerzin. De Stichting P&V komt op tegen de uitsluiting van verschillende groepen in onze samenleving. Daarbij is de Stichting P&V een van de partners van de PEFONDES (Pôle Européen des Fondations de l'Économie Sociale) die zich tot doel stelt de Europese integratie, solidariteit en burgerschap te bevorderen. Om deze vooropstelling te bereiken werd ondermeer het '*Project Citoyenneté, Interculturalité, Dialogue*' georganiseerd. Dit project heeft concreet drie doelstellingen voor ogen:

1. Ontwikkelen van een platform om na te denken over de culturele dialoog, de betekenis van het concept en de relatie ervan tot het Europese burgerschap;
2. Vergelijken van perceptie en praktijk binnen de civiele samenleving van de verschillende lidstaten;
3. Opstarten van een interculturele dialoog binnen de verschillende werkgroepen.

Het is binnen deze internationale samenwerking dat ons project kadert. Het overkoepelende doel van het Europese project was het aanmaken van een uitwisselings- en overlegplatform aangaande interculturele dialoog. Voor het Belgische project viel de keuze al vlug op een dialoog over de taalgrenzen heen. Want gezien de moeilijke historische en sociale situatie waar België als tweetalig land mee geconfronteerd wordt, is het belangrijk om op een constructieve en geleide manier een dialoog tot stand te brengen. De barrières die de taal soms opwerpt zijn in het dagelijkse leven vaak de moeilijkste om te overwinnen. Een kennismaking over deze grenzen heen werd dan ook de belangrijkste doelstelling van het Belgische project. Onze interculturele dialoog heeft niet onmiddellijk als vooropstelling om tot concrete veranderingen te komen maar hoofdzakelijk om toenadering mogelijk te maken. We willen geen stereotypen, vooroordelen en clichés uit de weg gaan, maar ze net gebruiken om te weten te komen wat de andere, die door het taalverschil bijna een 'vreemde' is, eigenlijk denkt. We willen met andere woorden te weten komen welk verhaal hij te vertellen heeft over zichzelf en vooral over die 'vreemde'.

Om deze vooropstelling te bereiken hebben we voor gekozen om, wat we noemen, een verhalenforum in te richten. Concreet hebben we een 55-tal deelnemers gerekruteerd en hebben we hen, over verschillende samenkomsten verspreid, de mogelijkheid geboden om verhalen te vertellen over de andere taalgemeenschap. De reden waarom we net voor deze methodologie gekozen hebben en hoe deze in de praktijk werd georganiseerd, wordt in dit rapport uiteengezet. Nadat al deze verhalen waren ingezonden en verteld, werden ze uiteindelijk ook geanalyseerd en gesynthetiseerd. Naast een heel pak voorbeelden van verhalen vindt men ook de uiteindelijke resultaten van deze analyse in dit rapport terug vinden. Maar eerst geven we een korte doch noodzakelijke schets van de Belgische situatie.

1.2. Korte schets van de problematiek

Sinds 1993 is België omgevormd tot een federale staat waarbij men het Koninkrijk onderverdeelde in 3 gewesten (Vlaanderen, Brussel en Wallonië) en 3 taalgemeenschappen (Vlaams, Frans en Duits). In cijfers ziet deze federale staat er ongeveer zo uit:

De Belgische populatie (2008)	
Brussel hoofdstedelijk gewest: <i>tweetalig met een Franstalige meerderheid</i>	1,048,491
Vlaanderen: <i>hoofdzakelijk Nederlandstalig</i>	6,161,600
Wallonië: <i>hoofdzakelijk Franstalig met een kleine populatie Duitstaligen (74,565)</i>	3,456,775
Totaal	10,666,866

Hoewel de institutionele hervorming van België door alle gemeenschappen gesteund werd, hadden zij hiervoor wel duidelijk verschillende redenen. De vraag naar een Federale staat werd in Vlaanderen vooral opgeworpen om culturele redenen. Vlaanderen vroeg naar meer onafhankelijkheid vanuit de overtuiging dat Vlaanderen een cultureel autonome regio is die daarom ook meer politieke en economische soevereiniteit verdient (Vos, 2002). Bij de Franstalige gemeenschappen, Brussels en Waals, vinden we echter een iets ander verhaal. Hier was het voornamelijk de Waalse beweging die een economische ontvoogding van de Brusselse elite verlangde, waardoor het taal- en culturele aspect eerder secundair werd (van Dam, 1996). Ondermeer ten gevolge van deze ongelijke motivering wordt de geschiedenis van het land gekenmerkt door een taalstrijd. De zogeheten communautaire breuklijn wordt beschouwd als één van de drie breuklijnen (samen met het conflict tussen katholieken en vrijzinnigen en tussen

links en rechts) die in de loop van de Belgische geschiedenis heel regelmatig voor conflicten en politieke strijd hebben gezorgd. Recent is het communautaire conflict weer scherper en acuter geworden. Een conflict dat vaak beschreven wordt, vooral door de media, als een onenigheid tussen de twee grootste taalgroepen: de Franstalige en de Nederlandstalige. Alsof deze twee taalgemeenschappen *de facto* historische vijanden zijn die lijnrecht tegenover elkaar geplaatst moeten worden. Elk strijdend voor hun belangen en overtuigingen. Kenmerkend voor de hele situatie is het gebrek aan dialoog doordat men zich blindstaart op de eigen taal en de eigen autonomie. Dit alles met het risico gefragmenteerd te raken en verder van elkaar weg te drijven.

Hoewel de kwestie zich voornamelijk op politiek niveau afspeelt, sijpelt ze ook door naar de rest van de bevolking. Dit vooral doordat de tweetaligheid in ons land behoorlijk onderontwikkeld is (afgezien dan van de verplichte taallessen op school). Op deze manier hebben we geen gemeenschappelijke media of politieke vertegenwoordigers (daarenboven worden de culturele centra en theaters vaak nog eens opgesplitst), wat een gesprek tussen de gemeenschappen nagenoeg onmogelijk maakt. Doordat we de dialoog en het contact met elkaar verliezen wordt diegene met een andere taal als het ware een 'vreemde' en vervallen we noodgedwongen in clichés, stereotypen en vooroordelen die het interculturele leven tussen de verschillende bevolkingsgroepen doen vastlopen.

Misschien is dit alles wel een goede reden om van vooraf aan te beginnen en dit door, de zogezegde, strijdende partijen bijeen te brengen. Zo kunnen ze elkanders verhaal opnieuw leren kennen en begrijpen. Dit is ook precies het opzet van onze werkgroepen. We willen het interculturele bevorderen door een groep burgers rechtsreeks met elkaar in contact te brengen. Niet om met elkaar in discussie te treden maar om naar de verhalen van elkaar te luisteren en zodoende de dialoog te herstarten.

2. Waarom een verhalenforum

Doordat diegene die niet dezelfde taal spreekt soms bijna een 'vreemde' is, wordt een rechtstreeks gesprek vaak moeilijk en vooral gevoerd in termen van clichés en vooroordelen. Deze 'vreemde' krijgt een stempel die het gevolg is van sociale categorisering. Onze menselijke cognitie heeft nu eenmaal de neiging om verbanden te leggen en aangezien 'de vreemde' voor ons ongekend is, vallen we noodgedwongen terug op stereotypen en vooroordelen. We gaan dan losse

symbolen en tekens die we opvangen vanuit onze omgeving of via de media met elkaar verbinden tot een algemeen beeld zodat we die vreemde kunnen typeren (Van Gorp, 2004). Het voordeel van heel dit proces is uiteraard dat we vlug een beslissing kunnen nemen over mensen zonder dat we hen moeten leren kennen. Het nadeel is dan weer dat het beeld dat we vormen en het verhaal dat daar bij hoort niet altijd even goed met de werkelijkheid correspondeert.

In onze aanpak hebben we er dan ook voor gekozen om in onze samenkomsten met deze werkelijkheid rekening te houden en willen net deze vooroordelen, clichés en stereotypen over deze 'vreemden' centraal stellen. Ons uitgangspunt wordt dus de *verhalen over de anderstalige vreemde* in België en niet een nieuwe politieke discussie over het huidige communautaire conflict. Hiervoor hebben we twee redenen: de eerste is op het niveau van de samenleving zelf. In de zin dat we aandacht willen hebben voor hoe een samenleving zich organiseert. De tweede reden bevindt zich op het niveau van de werkgroepen en heeft betrekking tot de dynamiek van een dialoog. Laat ik deze twee redenen voor onze methodologische keuze voor een verhalenforum eens uiteenzetten.

2.1 Het vertoogperspectief

Om een identiteit te vormen maken zowel personen alsook gehele samenlevingen gebruik van verhalen. Verhalen dienen om de eigen positie te verklaren en evenzeer om onze problemen en mislukkingen te verantwoorden. Soms wordt om die reden gesteld dat de mens eigenlijk een *dier is dat verhalen verteld* (MacIntyre, 1984). Ook als samenleving hebben we echter een manier nodig om onszelf te organiseren en bovenal om onze sociale orde te verantwoorden. Doorheen onze geschiedenis hebben verhalen hiervoor gefungeerd als handig middel. Van Gilgamesh¹ over de Griekse mythes tot en met Hollywood wordt gebruik gemaakt van verhalen om onze emoties, waarden en gewoontes aan elkaar uit te leggen.

Wanneer deze verhalen gebruikt worden om sociale waarden en normen te concretiseren, dan worden die ook wel eens *vertogen* genoemd. Vertogen kunnen begrepen worden als collectieve verhalen die proberen een eenheid te geven aan een groep mensen. Wat wil zeggen dat we gebruik maken van een verhaal als

¹ De Gilgameshepos wordt gezien als één van de oudste en meest invloedrijkste verhalen van de mensheid. Het zou geschreven zijn omstreeks 2100 v.c. en gaat over nog steeds héél herkenbare thema's als liefde, broederschap, macht en de dood.

hulpmiddel om het verleden en het heden van een samenleving aan onszelf en aan anderen uit te leggen (Czarniawska, 2004; Derks, 2000; Labov & Waletzky, 1998; Franzosi, 1998). Deze vertogen worden in de samenleving overgenomen en door bijna iedereen begrepen. Ze krijgen vooral hun belang wanneer er problemen ontstaan tussen een bepaalde groep en de rest van de samenleving. Een sociaal fenomeen dat ook als spanningsreductie kan omschreven worden (Derks, 2000). In die zin hebben vertogen in de vorm van verhalen een therapeutische functie. Het helpt onze problemen en onze gevoelens te uiten in een erg vertrouwde vorm (Elchardus, 2008). Een verhaal helpt ons om onze omgeving en wat er in gebeurt te benoemen en te interpreteren. Daarbij hebben verhalen ook vaak een evaluatieve en normatieve functie. In de zin dat ze ons expliceren wat goed en wat fout is en vooral hoe we ons moeten gedragen. Zodoende kunnen verhalen ons leren wat binnen een bepaalde samenleving al dan niet aanvaard is (Fisher, 1999).

Dat verhalen een rol spelen in bepalen, verklaren en gebruiken van maatschappelijke waarden, werd goed geïllustreerd in verschillend wetenschappelijk onderzoek. Zo toonde een aantal sociologen aan hoe Amerikanen hun houding ten opzichte van hun zwarten medeburgers probeerden te verantwoorden aan de hand van een reeks, steeds terugkomende, verhalen (Bonilla-Silva, Lewis & Embrick, 2004). Een andere onderzoeker heeft dan weer het personeel van een bureauaccessoires bedrijf in hun dagelijkse bezigheden gevolgd en ontdekte op die manier dat medewerkers het bedrijf en hun eigen rol erin verklaarden aan de hand van verhalen (Boje, 1991). Hij merkte op dat vele onderlinge gesprekken over het werk in een vaste structuur werden gegoten. Alsof de complexe organisatie van een bedrijf op die manier voor de werknemers beter te vatten is. Barbara Czarniawska geeft een gelijkaardig voorbeeld wanneer ze naar de verhalen van mecaniciens ging luisteren en besluit hieruit: "*The technicians' stories are not 'organizational stories'; they are 'stories that organize'*" (p.40, 2004).

Dat maatschappelijke waarden en problemen makkelijk in narratieve structuren kunnen worden overgezet, werd ook op een originele manier getoond door de Franse sociologe Sabine Chalvon-Demersay (1994). Zij toonde aan de hand van een analyse op 817 televisiescenario's, ingezonden voor een wedstrijd, hoe steeds dezelfde maatschappelijke vertogen terug te vinden zijn. Ondanks de grote variatie in thema's en onderwerpen ontdekte ze hoe men ondermeer een gebrek aan sociale binding mist. Dit alles verklaart ook de grote impact van media op de maatschappelijke ontwikkeling en waardevorming. De media bieden namelijk

continu verhalen aan die handelen over de wereld waarin we leven en de problemen die ons omringen. Op deze manier kunnen de media optreden als soort psychoanalyticus die onze angsten, twijfels en gevoelens van onbehagen omzet in al dan niet waar gebeurde en begrijpelijke verhalen.

Ook wat betreft de taaldiversiteit hebben we elk ons verhaal klaar. Dit in de eerste plaats omdat de 'tegenpartijen' niet altijd rechtstreeks met elkaar contact in staan. Dus willen we de problematiek tussen de Vlaams- en Franstalige begrijpen dan moeten we in de eerste plaats op zoek gaan naar de verhalen die ze over elkaar vertellen. Hoe wordt de discrepantie tussen deze twee gemeenschappen omgezet in een verhalende structuur? Welke stereotiepen, clichés en vooroordelen worden hiervoor gebruikt? Een eerste reden voor een verhalenforum is dus dat we er vanuit gaan dat verhalen belangrijke mechanismen zijn binnen een samenleving en dat we onze maatschappelijke ongenoegens en ideeën aan de hand van een verhaal het makkelijkst kunnen verwoorden en overbrengen. Ons verhalenforum is dus een poging van ongeveer 55 mensen om opzoek te gaan naar ons collectief verhaal.

2.2 De publieke dialoog

Er is echter nog een tweede reden waarom we heel bewust hebben gekozen om een verhalenforum op te richten en die heeft betrekking op de groepsdynamiek. Het probleem dat men vaak ondervindt bij de gesprekken binnen een groep is dat men vlug in een hevige discussie vervalt. Het grote nadeel van een discussie is dat het van de deelnemers soms erg veel inspanning vraagt. Niet iedereen kan even goed zeggen wat hij denkt. Maar ook niet iedereen is even zeker van zijn mening. Het grote nadeel is dan ook dat er een stille meerderheid ontstaat of een groep mensen die niets meer kan of durft zeggen (Fisher, 1999; Black, 2008). Toch willen we graag horen wat deze mensen zoal denken en hebben meegemaakt. We hoeven niet altijd opzoek te gaan naar wie gelijk heeft, maar kunnen ook gewoon elkanders verhalen leren kennen om zo tot een perspectiefverruiming te komen.

Dit is dan ook de reden waarom we voor onze interculturele dialoog willen afstappen van een discussie- of debatstructuur en deze gaan vervangen door een verhalenforum. We geloven namelijk dat we niet van iedereen kunnen verwachten dat ze onbevooroordeeld aan een dialoog kunnen beginnen. Daarom willen we juist dat ze een manier krijgen om deze vooroordelen, clichés en stereotypen te uiten zonder dat ze onderbroken worden door hun medeparticipanten. Een verhalenforum is de uitgelezen manier om dit te bekomen.

Vertrekkende van die idee zou een verhalenforum in de praktijk twee voordelen kunnen opleveren: enerzijds kan het ons helpen om de deelnemers binnen de groep een *identiteit* te laten uitbouwen en anderzijds kunnen de andere deelnemers het *perspectief* van die identiteit beter begrijpen (Black, 2008)². Dat het vertellen van een verhaal ons kan helpen om een identiteit uit te bouwen heeft in de eerste plaats te maken met hoe het ons toelaat om onze eigen ervaringen te verwoorden en deze met elkaar in een verband te brengen. Een verhaal laat ons toe een reconstructie te maken van wat we weten, horen of gezien hebben. We kunnen van onszelf en van de andere herkenbare 'personages' maken binnen een collectief verhaal (Polkinghorne, 1988).

Dit brengt ons bij het tweede voordeel van een verhalenforum, namelijk de mogelijkheid tot het begrijpen van een ander zijn perspectief. Zo kunnen we verhalen begrijpen als een manier om aan andere duidelijk te maken hoe wij de dingen zien. We kunnen bijvoorbeeld makkelijker uitleggen wanneer en hoe iets gebeurd is. Op die manier kent de andere het verhaal achter jou en jouw meningen. In een groepsdialoog kunnen we ons op deze manier beter identificeren met onze gesprekspartners en kan er een soort uitwisseling van de perspectieven ontstaan. Net om deze twee argumenten kan een verhalenforum een brug slaan tussen de deelnemers zodat een publieke dialoog mogelijk wordt met zo min mogelijk stille participanten. Een brug die noodzakelijk is om binnen de twee taalgemeenschappen een gesprek op gang te brengen.

3. Organisatie van het forum en de samenstelling van het panel

3.1 Organisatie van het forum

Concreet werd ons verhalenforum georganiseerd aan de hand van vijf samenkomsten. Het geheel was zo opgezet dat we een progressie konden maken van de negatieve naar de positieve verhalen. De bedoeling was dan ook dat de verhalen niet alleen verteld en geanalyseerd werden maar ook dat de deelnemers een feedback konden geven over onze analyses. Aan deze terugkoppeling werd een

² Die idee komt eigenlijk van een artikel geschreven door Laura Black namelijk "*Deliberation, Storytelling, and Dialogic Moments*". Daarin legt ze uit waarom het vertellen van verhalen net een goede manier is om tot een publieke dialoog te komen. Hiervoor vertrekt ze van het denken van de Joods-Oosterrijkse filosoof Martin Buber, die stelt dat een dialoog enkel en alleen tot stand kan komen door een besef van de 'andere' (1958). Men moet eerst een onderhandeling over de identiteit kunnen voeren vooraleer men een dialoog kan starten.

debat gekoppeld over concrete problemen en oplossingen. In de praktijk verliep het als volgt.

Wat is een verhalenforum? - 26 november 2008

Tijdens de eerste samenkomst hebben we vooral de deelnemers gemotiveerd en uitgelegd wat een verhalenforum nu precies inhoudt. We hebben hen toen proberen duidelijk te maken waarom we eigenlijk verhalen wilden horen en hoe deze verhalen uiteindelijk tot een dialoog konden leiden. Om dit te bereiken hebben we de deelnemers, naast ophelderingen over de oorsprong en opzet van het onderzoek, ook enkele voorbeelden van verhalen gegeven. Er werd bij verteld dat we niet zozeer op zoek waren naar een discussie over ondermeer de huidige politiek-communautaire crisis. Niet dat politiek een te vermijden onderwerp moest worden, toch werden de samenkomsten niet die richting uit gestuurd. Aanvankelijk was er toch wel wat onbegrip over enerzijds de aanpak om te starten met enkel negatieve verhalen en anderzijds over het voorstel om politiek niet expliciet in de samenkomsten te behandelen.

Op het einde van deze eerste samenkomst hebben we de deelnemers een brief meegegeven waarin de opdracht stond om een negatief verhaal te bedenken. Wat betekent dat ze, puttende uit hun ervaringen, uit die van anderen of uit de media, een getuigenis mochten bedenken die voor hen een van de problemen van de Belgische taaldiversiteit kon illustreren.

Forum met negatieve verhalen - 13 december 2008

Op deze samenkomst werd de deelnemers voor het eerst de mogelijkheid geboden om elk om beurt hun verhaal te vertellen. Dit werd eerst in kleiner groepjes gedaan om zo de dynamiek in het gesprek te houden en om de deelnemers beter met elkaar in contact te laten komen. Daarna werden een aantal verhalen uitgekozen, door de groepen zelf, die dan in een plenaire zitting aan alle participanten werden verteld. Daarbij hadden de deelnemers ook telkens de mogelijkheid om aan te geven of ze het verhaal herkenden en wat hun mening erover was.

Het vertellen van de verhalen ging vrij vlot. Daarbij had deze verhalenronde tot gevolg dat sommige participanten zich zelf spontaan verhalen herinnerden en deze met groep deelden. Bovendien bleek ook dat heel wat deelnemers de verhalen herkenden of zelfs hun eigen verhaal gelijkaardig vonden aan wat reeds was

verteld. Toen al rees het vermoeden dat er wel degelijk enkele gemeenschappelijke vertogen bestaan over de taaldiversiteit. Ook opvallend was hoe sommige verhalen of thema's toch gevoeliger lagen dan andere. Zo leken thema's als geschiedenis en de media toch wel gevoeliger dan andere (cf. infra). Ten slotte konden de deelnemers ook de onderzoekers al een stuk op weg helpen bij hun zoektocht naar de gemeenschappelijke vertogen. Er werd al voor een eerste keer nagedacht over wat deze verhalen nu juist betekenden, waarom net deze verhalen verteld werden en vooral wat er zoal gemeenschappelijk bleek.

Terugkoppeling naar de deelnemers - 4 februari 2008

In derde samenkomst hebben we in de eerste plaats aan de participanten enkele voorlopige resultaten van de analyses voorgelegd. Zo werden hen een aantal thema's opgesomd die uit de analyse naar boven waren gekomen. De meerwaarde van deze samenkomst was daarenboven dat de gevonden thema's op deze manier konden gevalideerd worden. De feedback liet ons met andere woorden toe na te gaan hoe herkenbaar de thema's waren. Daarna werden de deelnemers opgedeeld per thema en werd concreet nagedacht over de mogelijke oorzaken en misschien zelf concrete oplossingen om zulke negatieve verhalen te vermijden. De volgende oplossingen werden door de deelnemers voorgesteld:

- Op vlak van media en cultuur werd er vooral gepleit voor een *cross-over* tussen de Nederlandstalige en Franstalige media. Zo zouden er meer programma's en reportages moeten uitgewisseld worden tussen de verschillende zenders en zou er meer informatie beschikbaar moeten zijn over de andere gemeenschap. Ook meer ondertitelen en tweetalige uitzendingen zouden bijdragen tot een betere kennis van de anderstaligen.

- Op vlak van onderwijs werden ook enkele concrete voorstellen gedaan. Enerzijds vond men dat het onderwijs een belangrijke taak had bij het tot stand komen van beter begrip van de beide gemeenschappen. Men vond onder meer dat het Frans of Nederlands niet vroeg genoeg kan onderwezen worden en dat men ook de Belgische en communautaire geschiedenis aan de leerlingen moet overbrengen. Daarbij werd ook geopperd dat jongeren (en volwassenen) vaker op uitwisseling zouden moeten.

- Op maatschappelijk en politiek vlak waren de voorstellen minder duidelijk. Enerzijds werd er door sommige voorgesteld het hele land tweetalig te maken zodat bijvoorbeeld alle officiële documenten altijd in de twee landstalen zouden opgesteld worden. Of werd er gesteld dat we tweetalige politieke partijen zouden moeten hebben. Anderzijds kwam er daarop reactie omdat men volgens sommigen door deze eenmaking net geen toenadering doet naar de andere gemeenschap.

Hoe dan ook merken we op dat de meest praktische voorstellen vooral een toenadering vooropstellen. Het leek erop dat, volgens de deelnemers, we het contact tussen de twee gemeenschappen moeten herstellen en bestendigen. Op het einde van deze samenkomst werd hen opnieuw een opdracht gegeven, maar deze keer om een positief verhaal te bedenken. Men moest dus gaan nadenken over de voordelen van een tweetalig land als België. Welke positieve ervaringen hebben de deelnemers gehad met de andere taalgemeenschap? Net als vorige keer werd de opdracht in een brief uitgeschreven en meegegeven.

Forum met positieve verhalen - 7 maart 2008

Op deze dag werd opnieuw een verhalenforum georganiseerd. Net als de vorige keer werden de kandidaten eerst onderverdeeld in kleine groepjes van 4 à 5 deelnemers. Nadat ze onderling hun verhalen hadden uitgewisseld werd er andermaal een plenaire zitting georganiseerd. Deze zitting werd deze keer ingeleid door een korte Nederlandse reportage over de taaldiversiteit in België. In de namiddag werden alle verhalen verteld, maar doordat er ten eerste veel minder verhalen waren en er ten tweede enkel positieve verhalen gebracht werden, was ook het debat een stuk korter. Door de positieve verhalen leek de sfeer een stuk gemoedelijker en was er diensgevolge ook minder onderlinge discussie. Hier blijven we echter later in het rapport nog even bij stil staan (cf. infra).

Een algemeen verhaal - 6 mei 2008

De laatste samenkomst was vooral bedoeld als een evaluatiemoment. Tijdens het eerste deel van de avond werd een uiteenzetting geven over de uiteindelijke resultaten van de analyses. Er werd daarbij een poging ondernomen om alle gevonden thema's in drie fictieve verhalen bundelen. Daarna werd er nog een klein debat gevoerd over deze bevindingen. Het tweede deel van de avond bestond vooral uit een beoordeling van de gebruikte methode. De deelnemers konden ons via een vragenlijst laten weten wat ze van een verhalenforum vonden en daarnaast werd er nog een plenair debat gevoerd over nut van de vijf samenkomsten. Zowel

uit de antwoorden op de vragenlijst als uit debat bleek dat de meeste deelnemers tevreden waren met het opzet van het project. Toch gaven enkele van hen aan dat ze hopen dat het project uiteindelijk leidt tot enkele concrete veranderingen.

3.2 Samenstelling van het panel

Om onze participanten te verzamelen was er nationale rekrutering. Over heel België werden oproepbrieven verstuurd en pamfletten verspreid. Dit gebeurde via verschillende kanalen zoals bibliotheken, jeugdbewegingen, verenigingen, mond-aan-mond reclame en ten slotte ook via P&V zelf. Dit laatste is dan ook de reden dat 17 van de deelnemers medewerkers zijn van de P&V.

De vrees bij zulke panels is uiteraard de representativiteit. Een sluitende vertegenwoordiging is uiteraard niet mogelijk maar de onderstaande gegevens tonen toch aan dat we een vrij goede demografische spreiding hadden over onze deelnemers heen.

Samenstelling panel	
Totaal aantal deelnemers	56
Vrouwen	25
Mannen	31
Gemiddelde leeftijd	44
<i>Tussen 18-30</i>	11
<i>Tussen 31-45</i>	17
<i>Tussen 46-60</i>	18
<i>Ouder dan 60</i>	10
Franstaligen	28
Nederlandstaligen	28
Buitenlandse afkomst	16

Een interessante vaststelling was dat we behoorlijk veel aanvragen ontvingen van mensen met een vreemde origine. Dit is vooral verrassend omdat deze zich normaal niet zo vlug geroepen voelen om aan dergelijke groepsgesprekken mee te doen. Blijkbaar is het thema taaldiversiteit voor hen toch een herkenbaar en pregnant onderwerp, waar ook zij graag hun ideeën over willen medelen.

Er was aan de deelnemers gevraagd om te trachten op alle samenkomsten aanwezig te zijn. Uiteindelijk, naarmate de maanden en de samenkomsten vorderden, merkten we toch een duidelijke terugval in het aantal deelnemers. De tweede bijeenkomst, toen we het eerste negatieve verhalenforum organiseerden, was de ploeg nog bijna voltallig aanwezig, terwijl we voor het positieve forum, drie

maanden later, nog slechts een 30-tal deelnemers telden. Deze terugval is echter niet uitzonderlijk maar is een terugkerend fenomeen bij dergelijk kwalitatief onderzoek. Gaandeweg verliezen sommige mensen hun enthousiasme of worden ze door onvoorziene omstandigheden weerhouden om naar de samenkomsten te komen.

4. Toelichting van de analyse

Op het einde van deze samenkomsten werden alle verhalen, zowel verteld als ingezonden, geïnventariseerd en geanalyseerd. Het negatieve en positieve verhalenforum leverde respectievelijk 66 en 26 verhalen. Dit betekent uiteraard dat voor de negatieve verhalen sommige mensen dus meer dan één verhaal hadden ingezonden of verteld, terwijl bij de positieve ronde sommige deelnemers geen verhaal hadden voorbereid. Uiteraard waren niet alle verhalen even lang of even gestructureerd. Zo ontvingen we verhalen die meer dan een pagina lang waren terwijl andere heel korte en gevatte getuigenissen van enkele regels waren. Het was de deelnemers dan ook volledig vrij zelf hun vorm te kiezen. Hetzelfde geldt voor de positieve verhalen. Hoe we het verschil maakten tussen een verhaal en een gewone mededeling en hoe we deze uiteindelijk geanalyseerd hebben, zal in de volgende paragrafen uiteengezet worden.

4.1 Methode

Aangezien we aan onze deelnemers de opdracht hadden gegeven om een verhaal te vertellen is het ook vanzelfsprekend dat we deze als verhalen trachten te analyseren. Dit betekent concreet dat we ons dus vooral gaan toeleggen op de inhoud van deze verhalen. We zullen niet uitvoerig ingaan op de manier waarop de verhalen verteld werden of op hoe de dynamiek van de samenkomst was. We zijn daarbij ook niet zozeer geïnteresseerd in het waarheidsgehalte van deze verhalen, maar enkel in wat ze vertellen en hoe ze het vertellen. We zijn in feite op zoek naar een collectief vertoog of discours over de samenleving en hoeven daarom niet onmiddellijk te weten of dit correspondeert met de werkelijkheid. We gaan als het ware de verhalen isoleren om ons op deze manier vooral te richten op de thema's die in de verhalen aan bod komen, maar ook de plaats die deze binnen een bepaalde verhaalstructuur krijgen. Onze werkwijze wordt daardoor een combinatie van sociologische vertooganalyse en een semiotische literatuurstudie.

De analyse zelf zal op twee verschillende niveaus gebeuren. Hiervoor halen we onze inspiratie bij de Italiaanse semioticus Umberto Eco (1990). Hij stelt namelijk dat wanneer we een tekst lezen, om het even welke soort tekst, we steeds een onderscheid dienen te maken tussen de *reconstructie* en de *deconstructie*.

- De *reconstructie* betreft, eenvoudig uitgedrukt, de vraag: '*Wat wil dit verhaal vertellen?*'. Het gaat over de boodschap(pen) of thema('s) die de auteur bewust in zijn verhaal legt. Het is wat we overduidelijk terug vinden in tekst en door de auteur ook zo bedoeld is. Dit niveau is reeds voor onze analyse van wezenlijk belang.
- De *deconstructie* gaat een niveau dieper en stelt de vraag '*Hoe vertelt de tekst wat het vertelt?*'. Hier moeten we dus ook rekening houden met de structuur, de impliciete verwijzingen, de symboliek en dergelijke om eigenlijk tussen de lijnen van de tekst lezen.

Het hoogste niveau wordt door Eco ook wel het semantische of zelfs het naïeve niveau genoemd, terwijl hij het diepere niveau het semiotische of kritische niveau noemt. Ook Franse semioticus Roland Barthes pleitte ervoor dat we bij het bestuderen van een verhaal steeds met verschillende niveaus geconfronteerd worden. Hij zei dan ook dat de betekenis niet op het einde van het narratief ligt, maar wel doorheen het narratief (1977, p. 87).

Wanneer we een reconstructie van de verhalen maken, gaan we eigenlijk op zoek naar wat de deelnemer bewust aan ons wou vertellen. We gaan dus eerst en vooral aandacht hebben voor de verschillende thema's die hij of zij duidelijk aan bod laat komen in zijn of haar getuigenis. Dit ongeacht structuur of het belang die de verteller zelf aan de thema's geeft. Uiteindelijk heeft deze reconstructie een soort inventarisering van alle aangehaalde thema's tot doel.

De deconstructie daarentegen richt zich meer tot de structuur en het verband tussen de verschillende thema's. Dit dient vooral om een onderscheid te kunnen maken tussen welke thema's belangrijk zijn voor het verloop van de vertelde verhalen en wel eerder zijdelings aanbod komen. Dit betekent echter niet dat we alle verhalen aan een uitvoerige semiotische studie zullen onderwerpen, maar alleen dat we aandacht gaan geven aan de algemene narratieve vorm, in de hoop zo een stap dichterbij de meer algemene vertogen te komen. Om dit te doen richten we ons heel even tot twee belangrijk semiotici, namelijk Tsvetan Todorov (1969, 1967) en Algridas Greimas (Courtés, 1976).

Het is helemaal niet onze intentie hun gecompliceerde werkwijzen stringent te volgen, dit zou ons te ver leiden en misschien zelf onze aandacht afleiden van de problematiek waar we ons op moeten richten, namelijk de opbouw van een interculturele dialoog. Nee, we gaan enkel, op een overigens vrij pragmatische manier, gebruik maken van twee belangrijke ideeën die door hen ontwikkeld zijn. Namelijk de *narratieve structuur* of *plot* van Todorov en het *actantenmodel* van Greimas.

Volgens Todorov kunnen we pas van een verhaal spreken wanneer er sprake is van een *plotstructuur*. Een 'ideaal' narratief begint altijd met een stabiele situatie. Met andere woorden een goed of toch op zijn minst gekend *status quo*. Dit wordt het equilibrium genoemd. Dit wordt echter door iets of iemand verstoort waardoor alles uit balans raakt. Vanaf dan begint echter de zoektocht naar een nieuw evenwicht. Uiteindelijk krijgen we een tweede equilibrium wat heel gelijkaardig kan zijn aan het eerste, maar nooit exact hetzelfde. Todorov (en ook Barthes) claimt dat er zonder deze structuur geen narratief kan zijn. Het is een manier om alles sequentieel te ordenen. Een plot beschrijft de transformatie die dient om onze ruwe ervaringen betekenis te geven.

Voor ons betekent dit concreet dat we in de vertelde of ingezonden verhalen steeds op zoek gaan naar deze transformatie. Op die manier hopen we na te kunnen gaan waar volgens het verhaal het eigenlijke probleem ligt of hoe de situatie tot stand is gekomen. De zoektocht naar deze structuur zal als instrument dienen om een onderscheid te maken tussen gewone mededelingen en echte verhalen. Daarnaast zal het reeds een indicatie geven over welke thema's een belangrijker rol spelen. Maar zouden we onze analyse enkel tot deze structuur beperken, dan lopen we het risico erg belangrijke informatie te missen. Daarom zullen we deze *plotbenadering* combineren met het *actantenmodel* van Greimas.

Het *actantenmodel* van Greimas is vergelijkbaar met de narratieve structuur van Todorov, maar wordt in andere termen beschreven. Volgens hem laat ieder narratief programma zich kenmerken door een soort hoofdpersoon of subject die object verlangt en dan met of zonder dit object eindigt. Het object kan heel ruim ingevuld worden, dit kan een concreet voorwerp zijn maar ook een persoon of zelfs een gebeurtenis. Het voordeel van zijn benadering is dat het een manier aanbiedt om verschillende 'acties' en 'personages' te identificeren en die bovendien met elkaar in verband brengt. Hiervoor maakt Greimas gebruik van de term *actanten*.

Greimas zocht namelijk naar structuren in teksten door rekening te houden met het verband tussen personages en de acties die ze uitvoeren. Dit is dan ook hoe zulke actanten moeten begrepen worden. Wij zullen telkens proberen om vier actanten te definiëren, namelijk het object, het subject, de helper en de opposant. Samengevat ziet zo'n narratief programma er als volgt uit:

SUBJECT is diegene die verlangt of iets tot stand wil zien komen → **OBJECT** is het te verlangen ding, activiteit, persoon, situatie, enz

HELPER is dit of diegene die het subject helpt of zou kunnen om het object te bemachtigen

OPPOSANT is dat of diegene die alles lijkt tegenwerken

Daarnaast kunnen we ook nog een onderscheid maken tussen actieve/passieve en gerealiseerde/potentiële actanten. In sommige verhalen kan je namelijk merken dat een bepaalde actant een rol toegeschreven krijgt die eigenlijk niet opgenomen wordt, maar wel had kunnen opgenomen worden. Uiteraard kan dit narratief programma niet altijd feilloos ingevuld worden. Soms blijven bepaalde actanten open of zijn er meerdere mogelijkheden om deze structuur in te vullen. Laten we ter verduidelijking dit narratief programma eens illustreren aan de hand van het sprookje van Roodkapje. Het actantenmodel van Roodkapje zou er als volgt kunnen uitzien:

SUBJECT: Roodkapje → **OBJECT:** eten brengen naar haar grootmoeder

HELPER: de jager (zorgt ervoor dat grootmoeder en Roodkapje samen de wolf overleven)

NON-HELPER: het 'veilige pad', dat Roodkapje van haar moeder had moeten volgen en eigenlijk voor haar veiligheid had moeten zorgen. Maar omdat Roodkapje niet luisterde naar de raad van haar moeder en bloemen was gaan plukken in het bos, werd het pad niet gerealiseerd als helper.

OPPOSANT: de wolf

OPPOSANT: de ongehoorzaamheid van Roodkapje

Interessant aan deze werkwijze is niet alleen dat het ons inzicht geeft in de structuur van een verhaal maar ook dat het ons kan helpen bij het reconstrueren van een algemener vertoog. Het is nogmaals belangrijk aan te geven dat we deze structuren slechts als instrumenten gebruiken om de belangrijkste thema's naar boven te brengen. De analyse op zichzelf is geen doel. We hanteren een louter praktijkgerichte aanpak van deze semiotische techniek in de hoop dat het ons iets kan leren over de taaldiversiteit in België en welke maatschappelijke vertogen er hieromtrent worden gebruikt.

4.2 Een voorbeeld

Omdat dit alles nu wat abstract overkomt geven we even een voorbeeld van hoe we een getuigenis van een deelnemer op deze manier analyseren. Hieronder vindt u dan ook één van de verhalen die dat ons door een deelnemer werd toegestuurd. We doen eerst de reconstructie en daarna de deconstructie.

"Il était une fois un pays où les hommes n'arrivaient plus à faire confiance ni à voir ce qu'ils voyaient réellement. Dans la rue, il y avait peu de problèmes et chacun se montrait capable d'effort pour bien s'entendre avec ses voisins. Ce n' était pas toujours facile, car ils ne parlaient pas toujours la même langue, et la communication n'était pas toujours simple. Mais les échanges se faisaient et la vie passait, avec les difficultés inhérentes au " vivre ensemble " quand on n'est pas tous le même. Mais dans ce pays, tous les jours, à la radio, à la télévision, on expliquaient combien il est difficile de vivre ensemble quand on ne parle pas la même langue. Et dans ce pays, tous les jours, des hommes politiques se groupaient pour montrer comment il est impossible de simplement vivre en essayant de se comprendre et de s'estimer. Et aucun des ces décideurs qui auraient pu faire d'autre choix ne s'attacha à tenter de construire de citoyens capables de respect pour les autres, tous les autres ; aucun ne trouva nécessaire d'investir dans se sentir bien dans l'éducation à la tolérance, d'utiliser les découvertes de la psychologie pour que chacun puisse se sentir bien dans sa peau, bien planté dans sa vie. Bien sûr, ils avaient des excuses : la Deuxième Guerre mondiale n'était pas loin, et l'on pouvait encore penser que protéger, il n'y a que les canons. Alors, on traça une ligne qui balafré ce pays pour séparer ceux qui ne se voulaient pas de mal, on parla d'origines, d'anciens Etats, de batailles où les uns s' étaient montrés glorieux et d'autres, couards, on édicta des lois imposante l'usage de telle ou telle langue, des règles, des calculs, des quotas où la démocratie et la solidarité se perdaient. profita à quelques-uns qui en vécurent parfois grassement et fit du tort au plus grand nombre. Comme toutes les misères."

4.2.1 Reconstructie

Dus de thema's die heel duidelijk in het verhaal naar boven komen zijn:

- Vroeger was men in België wel in staat om met elkaar om te gaan, ondanks de taalverschillen.
- Radio en televisie hebben onjuiste informatie gegeven.

- Ook de politiek heeft hier gebruik van gemaakt in plaats van belangrijkere doelen na te streven (zoals opbouwen van tolerantie, goed gevoel kweken, enz).
- Het land is twee gesplitst in twee groepen: enerzijds diegenen die het beste voor hebben met het land en anderzijds de lafaards: die regels, quota en dergelijke opleggen en waar de solidariteit en de democratie zich in verliezen.

4.2.2 Deconstructie

Wanneer we willen uitmaken of we hier wel degelijk kunnen spreken van een verhaal gaan we best na of er sprake kan zijn van een plotstructuur. Dit blijkt hier duidelijk het geval. Het verhaal start van een soort ideaal evenwicht waarbij de inwoners in vrede leefden en tolerantie gangbaar was. Maar dan op een dag, hier komt dus de verstoring, gooien de media en de politiek roet in het eten en daarna krijgen we dus een nieuw equilibrium in België. Sindsdien leven we in een samenleving die verdeeld is tussen enerzijds diegenen met goede wil en anderzijds de lafaards. Het Narratief schema van Todorov leert ons dus dat deze getuigenis probleemloos als een verhaal kan geklasseerd worden. Het gaat hier niet over een eenvoudige mededeling maar over een verhaal met een sequentieel verloop en een plotstructuur. Het tweede wat we nu kunnen doen is aan de hand van Greimas' actantenmodel nagaan welke structuur er schuilt in dit verhaal. Welke betekenis kunnen we aan de acties en personages geven en, bovenal, hoe staan deze met elkaar in verband? De actanten die we terug vinden in ons kleine verhaaltje zijn de volgende.

<p>SUBJECT : België → OBJECT: een goede samenleving</p> <p>HELPER: tolerantie en zij die het beste voor hebben met het land</p> <p>NON-HELPER: couards of zij die zouden moeten meehelpen maar het niet doen</p> <p>OPPOSANT: de politiek, de media, regels en quota</p>

Interessant is nu dat wanneer we Todorov en Greimas combineren we zien dat de 'couards' eigenlijk een gevolg zijn van andere opposanten, namelijk de media en politiek. De lafaards hebben de verstoring niet veroorzaakt, maar zijn een gevolg van de verstoring, waardoor we ze vooral als non-helpers moeten definiëren. Op deze manier zien we dat er wel degelijk verschillende manieren zijn om de aangebrachte thema's te interpreteren.

In totaal hebben we ongeveer 90 verhalen, positief en negatief, geanalyseerd en geclassificeerd. We zijn er dus, dankzij aandacht te geven aan de plot en aan de

verschillende actanten, in geslaagd enkele belangrijke thema's te destilleren uit deze enorme hoeveelheid aan informatie. Daarbij zien we ook duidelijk dat vooral het actantenmodel extra informatie oplevert en ons toelaat verschillende thema's te interpreteren en met elkaar in verband te brengen. Dit is de reden waarom we vooral rekening hebben gehouden met deze structuur en dan vooral bij de opbouw van mogelijke collectieve verhalen of vertogen.

5. Nederlandstalige negatieve verhalen

5.1 Selectie van verhalen

Verhaal 1

Het is een verhaal dat ik zelf meegemaakt heb een goed jaar geleden. Ik was hier op het werk. In de P&V toren was ik onwel geworden, en men heeft de spoeddiensten gebeld, de ziekenwagen is gekomen, en wat blijkt, een eerste indruk. Die ambulanciers kenden geen Nederlands. " Que se passe-t-il, Monsieur. Vous avez mal où" Enz. Ik kan mij uitdrukken in het Frans, maar die beide jongheren kenden dus geen enkel woord Nederlands. Ze hebben mij naar het ziekenhuis gebracht, het Sint-Jans Ziekenhuis hier vlak in de buurt. Ik ben daar in de spoedafdeling terechtgekomen. Er is een dokter bij mij gekomen, een vrouw van allochtone afkomst, een zeer vriendelijke mevrouw moet ik zeggen, maar zij sprak Frans tegen mij. Ik heb haar in het Nederlands geantwoord, maar zij begreep het niet. Ik heb dan uiteindelijk in het Frans uitgelegd wat er mankeerde. Ik werd ontslagen uit het ziekenhuis. Er werd mij een brief meegegeven voor mijn huisarts, en wat bleek, die brief was opgesteld in het Frans. De huisarts begreep natuurlijk de medische termen in die brief, maar met de rest had hij toch moeite. Ik zeg, ik had daar helemaal geen problemen mee. Ik ben tweetalig, ik kan mij uitdrukken in het Frans, maar ik stel mij alleen maar de vraag: mocht ik nu eentalig Nederlands geweest zijn, wat zou er dan gebeurd zijn? Een tolk erbij halen? Ja of nee? Ik weet het niet. En dan mensen van zo'n niveau, zo'n opleiding, kennen geen Nederlands. Is mogelijk. Is het onwil? Is het onkunde? Dat is voor mij natuurlijk een vraagteken. Ik vind toch - ik denk dat iedereen het daarmee eens kan zijn - dat mensen in het Brusselse in ziekenhuizen toch mensen van zo'n niveau, van zo'n opleiding, tweetalig zouden moeten zijn. Ik zeg niet dat het aan die mensen ligt. Het is misschien ook een probleem van aanwerving. Het is misschien heel moeilijk om tweetalige mensen te vinden. Wij ondervinden dat ook bij ons in de

maatschappij, dat het heel moeilijk is om tweetaligen te vinden. Dat zal klaarblijkelijk ook zo zijn dus in andere instellingen. Zo'n beetje mijn verhaal.

Verhaal 2

In onze groep is tot uiting gekomen dat bijvoorbeeld op het rondpunt naar Namen men op het grondgebied Tervuren is; bijvoorbeeld twee Franstalige chauffeurs hebben een aanrijding. Een Franstalige rijkswachter maakt de PV op, en wat blijkt dan? De PV is in het Nederlands want Tervuren ligt op het grondgebied Vlaanderen, Leuven. Dat is een punt. Daar ergeren die chauffeurs zich mateloos aan. Maar twee Vlamingen komen hetzelfde tegen in Waterloo waar het Franstalig gebied is. Die krijgen een Franstalige PV en die storen zich daar niet aan. Hetzelfde met de naamborden overal. Uiteindelijk kunnen de Vlamingen dat wel lezen, dat Bergen Mons is of Mons Bergen, en maken ze zich daar minder druk over. De Walen daartegenover maken zich daar wel druk over.

Verhaal 3

Nu, ik vond eerst geen negatief verhaal. Ik vond dat vervelend. Ik heb dan een van mijn medewerkers gevraagd: weten jullie een verhaal? En binnen de minuut had ik er een. Dat was voor hem een heel aangrijpend verhaal, en ik snap het wel, dat is iemand die schaak speelt. Kampioen van België geweest, 2300 ELO punten, dus dat is iemand die elke avond twee uur tijd steekt in schaken. Hij doet aan toernooien mee. Hij zei: wij hebben in Brussel eens een algemene vergadering gehad van de schaakfederatie. Wat bleek? In Brussel hadden ze de gewoonte aangenomen om de schaakpartijen korter te maken. Normaal is dat blijkbaar twee uur, om 40 zetten te zetten, en in die twee uur heb je ofwel gewonnen, ofwel verloren, maar je kan ook in tijdsnood komen. Wat hadden de Walen gedaan? Die hadden dat ingekort om louter praktische redenen omdat dan de toernooien minder lang duurden. Want organisatorisch is dat gemakkelijker. Dat lag moeilijk bij de Vlamingen en die stelden op die algemene vergadering daarover vragen. Waarom doen jullie dat? Zo komen wij in de problemen als wij eens een toernooi bij jullie komen spelen, of internationaal. Dan was er blijkbaar iemand opgestaan, met een arrogante Franse stem: "Jullie Vlamingen snappen niks van onze problemen. Los jullie eigen problemen op, wij lossen onze problemen op." Met die reactie zijn al de Vlamingen dan opgestaan, weggegaan. Het resultaat is dat de federatie gesplitst is. Maar om te typeren hoe in feite een pure drogreden, het feit dat het organisatorisch niet gemakkelijk was, tot een taalprobleem gemaakt wordt.

Verhaal 4

Het zal een kort verhaal zijn. Eigenlijk is het zeer sec, het komt vanuit het Ministerie van Financiën. Waar gaat het over? Sinds een groot aantal jaren wordt er dus vastgesteld dat zowel op het gebied van directe belastingen als van BTW (we gaan er geen fiscale discussie van maken) in Wallonië er minder dossiers gecontroleerd worden; en per gecontroleerd dossier is de meeropbrengst voor de Staat ook minder dan in Vlaanderen. Zeker geen waardeoordeel. Dat is een vaststelling. Het verhaal is: wat zijn de conclusies van de beide taalgroepen? De Vlamingen zeggen: het is niet moeilijk, want de Walen drinken liever koffie dan ze werken en discussiëren. En een Waal gaat een andere Waal geen pijn doen. Het mag er allemaal wat losjes aan toe gaan. De Walen zeggen: het is niet moeilijk, de Vlamingen zijn geboren fraudeurs. Dat is niet moeilijk om daar veel meer te halen en bovendien, die willen altijd maar een pluim op hun hoed, die zijn eigenlijk op dat gebied een beetje militaristisch, alles moet volgens het boekje gebeuren. Dus zij verklaren dat zo langs hun kant. Ik neem geen stelling in. Dan is er nog een klein tweede aspect aan dat verhaal van financiën, dat is het aspect van hoofdbestuur, waar alles tweetalig gebeurt, maar wij vragen dus geen mensen die technisch onderlegd zijn en ook nog tweetalig zijn, dus wij hebben gekozen om een klein beetje terug te keren op het vorige. Wij hebben dus gekozen om tweetalige diensten te hebben. Wat gebeurt er? Wat is de trend nu? Als er een probleem is, en op het moment zijn er een aantal problemen, dan zeggen de Vlamingen: wij kunnen dat eigenlijk niet oplossen; wij zouden dat willen oplossen, we willen dat in een degelijke wet of een circulaire gieten, maar ja... onze Waalse collega's die willen niet mee, die zien dat allemaal veel lossier. Als je dan de kans hebt om met een Franstalige te spreken, dan die hebben gewoon de verklaring: wij willen niet zo streng zijn, wij willen eigenlijk nog de vrijheid hebben als controleur om dossier per dossier menselijk te gaan bekijken. Dus eigenlijk is het geen taalprobleem, maar misschien een mentaliteitsprobleem. Dat is dan heel persoonlijk, dat wil ik wel gewoon persoonlijk houden, de scheefgroei en het uit elkaar groeien van de twee taalgroepen op basis dan van hoofdbestuur, dus dan ook de kabinetten bevoorraden met wetgeving en instructies (of raadgevingen tenminste)... Daar is mijn vaststelling dat Franstaligen en Nederlandstaligen dus echt wel serieus beginnen uit elkaar te groeien. Dat er daar ook tamelijk veel onbegrip is.

Verhaal 5

"Ik ben een vrouw van 40 en woon in het hartje van Brussel. Ik ben geboren in de Kempen maar ben voor mijn werk verhuisd naar de hoofdstad. Een maand geleden moest ik dringend bij de apotheker zijn en ik vond geen parkeerplaats. Ik heb me dan maar snel even geparkeerd op een plaats waar je waarschijnlijk niet mag staan, want een week later kreeg ik een boete in de bus. Gezien ik die dag heel ziek was, en echt geen lange voettocht wou ondernemen naar de apotheker, heb ik die boete betwist. Een week later vind ik een brief in mijn brievenbus van een gerechtsdeurwaarder. Deze brief is in het Frans, hoewel ik duidelijk Nederlands spreek. Ik spreek ook goed Frans, maar uit principe vraag ik de deurwaarder om een vertaling. Ik krijg ook deze vertaling, maar bijgevoegd zit een rekening van 125 € voor het maken van deze vertaling. En bovendien had u de vertaling moeten zien. Volgens mij was die gemaakt door een computer want er viel geen touw aan vast te knopen. Als je "ingebrekestelling" begint te vertalen met "kreupel zijn" als deurwaarder kan dat wel tellen. Los van het feit of ik die boete moet betalen, vind ik het erg dat een deurwaarder in Brussel er vanuit gaat dat je Frans spreekt. Bovendien is het schandalig dat je in een tweetalige hoofdstad moet betalen voor een vertaling en verder gaat het hier om een standaardbrief. Zo'n deurwaarder zou toch minstens de moeite mogen doen om een deftige vertaling van zijn standaardbrieven te maken. Brussel is geen faciliteitengemeente, dus ik sta op mijn recht om in een deftig Nederlands geadresseerd te worden. Er is veel veranderd in onze hoofdstad de laatste jaren. Er wordt in elk café, in elke winkel minstens moeite gedaan om Nederlands te begrijpen. Het is dan ook niet aanvaardbaar dat iemand met een hogere opleiding zelfs geen moeite doet om Nederlands te gebruiken. En als het dan zo moeilijk is om mijn taal op te zoeken, waarom stuurt hij dan niet gewoon dat document in twee talen?"

Verhaal 6

Een vriend van mij is een DJ, en die parkeerde zijn auto dus ook verkeerd om zijn platenbakken uit de auto te halen, maar hij werd opgepakt in Brussel, aan de Vaartkapoen in Molenbeek. Hij is dan mee naar het politiecommissariaat moeten gaan, maar daar spraken ze enkel Frans op dat moment. Hij heeft daar vier uur vastgezeten, hij heeft niet kunnen DJen en heeft die agenten een proces aangedaan, en heeft daar 750 € broodroof voor teruggekregen. Dus hij heeft dat wel degelijk voor de rechtbank getrokken, omdat hij niet in het Nederlands

behandeld werd, en dat ze hem voor zo'n futiliteit vier uur hebben vastgehouden, voor het parkeren.

Verhaal 7

Ja, ik ben ook niet gewoon voor een grote groep te spreken. Ik wil graag het verhaal vertellen van mijn vader. Dat is een beetje een bittere man geworden. Hij is nu 82 en zijn verhaal begint in de jaren '60, toen hij rond zijn 40ste hier in het Brusselse beland is als elektricien bij Bon Marché-Innovation, later GB. Mijn vader begon daar zoals ik al zei als elektricien en wil zich wat opwerken, is in de loop der jaren "frigorist" geworden, is aan het einde van zijn carrière verantwoordelijk geweest voor een aantal koelinstallaties in een heleboel GB's in Vlaanderen en het Brusselse. Nu wat was zijn probleem? Hij mocht dus wel cursussen volgen om vooruit te komen, maar in de jaren '60, '70 en '80 bestonden die cursussen helaas alleen maar in het Frans. Mijn vader had als jonge man een beetje Frans gestudeerd, zelfstudie. We hadden lang geleden ook nog wat familie in Wallonië dus via die connecties kende hij ook wat Frans, maar het was toch niet zo evident om zijn cursussen in het Frans te volgen. Hij heeft dat gedaan, en het is hem gelukt, maar helaas heeft hij er een hele grote wrevel tegenover de Waalse medeburgers aan over gehouden. Hij is verbitterd geworden en op die laatste jaren van zijn carrière kon hij niet echt meer in fatsoenlijke woorden spreken over zijn Waalse collega's. Nu die man is ondertussen 17 jaar met pensioen en als er over Walen gesproken wordt, vrees ik dat hij nog steeds diezelfde wrevel heeft. Dat gaat niet voorbij. Hij kan geen onderscheid maken tussen misschien een aantal Walen die het wat minder goed met hem meenden destijds en een heleboel andere gewone mensen die hem nooit wat hebben misdaan natuurlijk. Nu, het verhaal is niet helemaal af. Ik heb ook nog een jongere zus met een Waalse partner. Die wonen in Jodogne, ze hebben een kleine Belg ondertussen van 2 jaar, die in een tweetalige crèche zit, waar zowel Vlaamse als Waalse kindjes zitten, en mijn vader vindt het dus vreselijk dat zijn kleinzoon eigenlijk hoofdzakelijk Frans spreekt. Daar komt ook nog bij: de schoonouders van mijn zus, dat zijn uiteraard ook al oudere, gepensioneerde mensen, ook Walen, en de schoonvader van mijn zus was destijds een van die professoren in Leuven die na de woelige Leuvense kwestie met zijn Waalse collega's moest verkassen naar Louvain-la-Neuve. Ik heb begrepen dat ook die man aan die periode wat frustraties heeft overgehouden, en het resultaat is eigenlijk dat die 4 schoonouders uit elkaar worden gehouden. Die kennen elkaar niet, omdat er bij mijn zus en haar man een beetje de angst is dat die twee elkaar

echt niet kunnen begrijpen. Ik wil maar zeggen: het is een verhaal, dat in de jaren '60 begonnen is en dat loopt nog steeds door. (applaus)

Verhaal 8

Excuseer dat ik weer aan het woord ben, maar het is een verhaal dat ik zelf beleefd heb. We zijn met een groep mensen uit Sint-Niklaas uitgenodigd in Charleroi om te zien hoe de mensen daar leefden en te zien hoe wij als Vlamingen met Walen samen oplossingen konden vinden. Wat wij niet wisten toen wij vertrokken, was dat die mensen van Charleroi RTBF gewaarschuwd hadden dat wij gingen komen en dat de RTBF ons stond op te wachten aan de bus toen wij afstapten, want zij dachten, en ze hadden dat ook gezegd tegen die Waalse mensen: "zijn jullie niet bang? Gaan jullie Vlamingen ontvangen? Die kan hier ruzie maken!" Die mensen van RTBF stonden met zo'n ogen te kijken toen wij van de bus kwamen en allemaal rond die Walen gingen hangen, allemaal vrienden. Natuurlijk volgde er een interview, toevallig met mij, en zij vroegen wat ik dacht van de Walen enz. Het negatieve beeld van Charleroi dat we hadden, bevestigde ik door te zeggen: er is veel banditisme, wordt er gezegd, er is veel werkloosheid, en er zijn nog andere zaken, corruptie tiert hier welig, en den boel ligt hier plat. Zij vroegen mij om na ons bezoek nog eens terug te komen op mijn woorden om te zien wat er dan in mijn ideeën nog overbleef van hetgeen ik dan dacht. Wij zijn dan in Charleroi goed ontvangen door die mensen, we hebben eten gekregen, we zijn bevriend geraakt, we hebben een bezoek gebracht aan het oude Charleroi waar inderdaad alles kapot is, waar [Defrere] enz. veel geld uit gehaald hebben en de mensen achterbleven met vuile resten. Maar wij hebben ook het Charleroi gezien dat er opgebouwd is aan het zuiden en dat prachtig is enz. In elk geval, RTBF heeft al onmiddellijk om één uur op TV ons bezoek en dat interview uitgezonden, waaruit de mensen dus konden zien dat de Vlamingen en de Walen heel goed overeen konden komen. En 's avonds toen ik thuis was, bleek nog dat VTM dat overgenomen had. Nogmaals bleek dat Vlamingen en Walen eigenlijk heel goed met elkaar opschieten als de politiek er maar van tussen blijft.

Verhaal 9

Ja, ik zal het ook kort houden. Bij mij gaat het meer over de openbare diensten. Als je op vakantie gaat in Wallonië, en je kan geen Frans praten, en je komt op een bus of een tram of gelijk waar, en je vraagt de weg, kan het niet zijn dat ze je het zo goed mogelijk uitleggen. Ik kan geen Frans, ik zeg dat rechtuit, ik ben zo slim

als zij: zij kennen geen Nederlands, ik geen Frans. Dus je staat daar voor problemen. Je moet dan terug naar huis, met problemen want je vindt de weg niet. Als het er dan op de duur toch op aankomt, zijn er toch een paar dorpingen die toch de weg wijzen en zo geraak je dan toch thuis, met veel moeite. Dus de conclusie is: je gaat niet meer naar Wallonië op vakantie, dat doe je niet. Ik kom wel verschillende keren naar Brussel om te winkelen. Dat lukt. De mensen doen hun best, maar ook wel op tram en bus, vind je ook de personen niet om je de weg te wijzen, van je moet naar daar of naar daar. Er was ook een persoon bij ons in de groep en die zei dat het op de nationale luchthaven in Zaventem ook niet van toespraak is, dat het ook niet lukt. Dat die wel zeggen: het is goed, en dan kom je toe en krijg je een boete omdat het niet goed is. Dus ergens moet je toch tweetalig kunnen zijn.

Verhaal 10

*Mijn verhaal gaat niet over Gent, maar over een filmbezoek in Wallonië, dat ik zelf heb meegemaakt. Meer dan 20 jaar geleden was ik eens in Doornik - of ik heb begrepen dat ik beter Tournai zeg vandaag, dus Tournai - wat inderdaad een zeer mooie, bruisende stad is met heel wat geschiedenis en cultuur. Ik ging er naar de cinema. Een zaal uiteraard vol met Walen. Ik was waarschijnlijk een van de weinige Vlamingen in de zaal, of misschien wel de enige Vlaming in de zaal. En ik ging er naar een prachtige film kijken, *La guerre du feu*, van Jean-Jacques Annaud. Die film gaat over het ontstaan van de mensheid en hoe bijvoorbeeld de ontdekking van het vuur een bepaalde impact had op ons verder leven. Er werd in die film, zoals jullie waarschijnlijk wel weten, geen woord gesproken. De acteurs en actrices hadden een primitieve vorm van communiceren en ze maakten dus af en toe dierengeluiden. Nadat de film zowat een half uur bezig was, vond iemand het nodig om in de zaal luidop te schreeuwen: "nom de dieu, c'est en flamand." Dat bracht dus inderdaad enige hilariteit in de zaal, en ik was inderdaad een beetje geschokt. Ik heb niet echt goed begrepen waarom. Was dat als grap bedoeld? Of had de persoon in kwestie de film niet goed begrepen?*

5.2 Resultaten van de analyse van de Nederlandse negatieve verhalen

Aan de hand van de boven beschreven methoden hebben we eerst alle Nederlandse negatieve verhalen geanalyseerd. Wat we in deze paragraaf presenteren is een

samenvatting van deze analyse. Dit wil zeggen dat we enkel aantonen wat gemeenschappelijk is aan deze verhalen. Zo zullen we eerst aangeven welke thema's belangrijk waren en, ten tweede, deze aan de hand van het actantenmodel met elkaar in verband proberen te brengen. Dit laatste heeft vooral als doel na te gaan welke mogelijke collectieve vertogen schuilen achter al deze individuele verhalen.

5.2.1 De algemene thema's

De reconstructie leverde voor de Nederlandstalige verhalen ruwweg vijf vaak voorkomende thema's op. Daarenboven bleek tijdens een eerste terugkoppeling dat alle respondenten zich in deze thema's konden terugvinden. Het mag duidelijk zijn dat er heel wat overlap bestaat tussen de verschillende thema's en dat sommige verhalen meer dan één thema behandelden (al was het maar door een korte vermelding), terwijl er ook andere verhalen slechts één thema aan bod lieten komen. Ten slotte werden deze thema's uitvoerig besproken in debatten tussen de deelnemers.

- **Taalonkunde : 'comprend pas'**

Een van de gemeenschappelijke thema's die het eerst duidelijk werd was het verschil in taalcapaciteiten. In ongeveer 1/3 van de verhalen werd er door de Nederlandstalige melding gemaakt van een zekere onkunde met betrekking tot de Nederlandse taal. Zo vertelde een deelnemer volgende korte verhaal:

"Bij een betoging in Brussel werd geroepen dat er Frans moest gesproken worden van sommige arbeiders die nog aan het werken waren. Waarop wij de vraag stelde of zij Vlaams konden. Het antwoord hierop was nee."

Dit thema kwam vooral tot uiting binnen het kader van openbare diensten of hulpverlening. Bepaalde verhalen maakte het duidelijk dat Nederlandstalige in sommige contexten tweetaligheid als een absolute vereiste beschouwen. Een van de verhalen over de Brusselse ziekenhuizen eindigde als volgt:

"Ik ben tweetalig, ik kan mij uitdrukken in het Frans, maar ik stel mij alleen maar de vraag: mocht ik nu eentalig Nederlands geweest zijn, wat zou er dan gebeurd zijn? Een tolk erbij halen? Ja of nee? Ik weet het niet. En dan mensen van zo'n niveau, zo'n opleiding, kennen geen Nederlands. Is mogelijk. Is het onwil? Is het onkunde? Dat is voor mij natuurlijk een

vraagteken. Ik vind toch - ik denk dat iedereen het daarmee eens kan zijn - dat mensen in het Brusselse in ziekenhuizen toch mensen van zo'n niveau, van zo'n opleiding, tweetalig zouden moeten zijn."

Daarbij leverden de verhalen over de hulpverlening een levendig debat op. Men stelde ondermeer de vraag of tweetaligheid even belangrijk geacht moet worden als medische competentie.

Zeker even interessant was dat veel Nederlandstalige in hun verhalen een duidelijke ongelijkheid veronderstellen betreffende deze taalcapaciteiten. In heel wat verhalen wordt dan ook nadrukkelijk duidelijk gemaakt dat de Nederlandstaligen vaak wel tweetalig zijn. Impliciet wordt op deze manier verondersteld dat de tweetaligheid vooral een Nederlandse aangelegenheid is. Een verhaal over de vroegere situatie in het leger is hiervan een goede illustratie:

"In het interview met de kapitein vertelde ik dat ik tweetalig was waardoor hij mij een dienst toewees waar tweetaligheid noodzakelijk is. Mijn "chef" een eerste sergant-majoor en een Waal kende geen woord Nederlands."

De Nederlandstalige moet steeds de moeite doen om zich duidelijk te maken in de andere taal terwijl de Franstalige dit niet doet. Een heel typische manier om dit verwijt uit te drukken is de volgende zin: " [De Franstalige] *niet de moeite doet om ook maar een klein beetje Vlaams te antwoorden.*" Deze ongelijkheid van taalkunde komt ook goed naar boven in een verhaal over een tweetalige vergadering die uiteindelijk zo eindigde:

"Maar toen kwam ik op een punt waar ik op een muur stootte van 'Comprend pas'. Dit was niet uitgesproken. Het was meer een gevoel; een idee dat ik maar voor een derde van de zaal aan het spreken was en dus beter op het Frans zou overschakelen om mijn inspanning een beetje rendabel te maken."

Dit thema van ongelijke taalvaardigheid staat in nauw verband met het volgende thema, maar toch is er duidelijk nuance verschil.

- **De veronderstelling dat iedereen Frans kent of moet kennen**

In de Nederlandstalige verhalen loopt de beschreven situatie vaak 'fout' wanneer men merkt dat de Franstalige er *vanuit* gaat dat de Nederlandstalige Frans kan. Het

is vooral in deze veronderstelling dat het probleem schuilt want heel dikwijls kan de Nederlandstalige in de verhalen wel degelijk Frans. Een deelnemer vertelde bijvoorbeeld dat een Franstalige het volgende zei toen hij deze in het Frans had geholpen:

“Enfin on voit quand-même qu’il y a encore des Belges!” waarbij hij dus voorbij ging aan de ongelukkige vaststelling dat een goede Belg Frans praat of dat de Vlaming een goede Belg is als hij Frans wilt praten.”

De Vlaming is blijkbaar erg verwonderd en verbouwereerd wanneer de Franstaligen de indruk geven dat ze hun taal zien als de *lingua franca* van België. We merken dat een verbazing over deze houding bij vele verhalen impliciet of expliciet aanwezig is. Vlamingen vinden het vaak volstrekt ongepast dat ze zomaar bediend of aangesproken worden in het Frans. Volgende twee fragmenten zijn hiervan een goede illustratie. De twee verhalen gaan over een opleiding in Brussel:

“De man die de uitleg gaf was een tweetalige Waal. De uitleg werd alleen gegeven in het Frans onder het voorwendsel dat die 4 Vlamingen wel Frans zouden kennen(wat niet juist was) en die ene Waal geen Nederlands zou kennen (wat ik niet weet).”

“De cursussen werden uitsluitend gegeven in het Frans. Hij werd niet uitgesloten van deelname, maar men vond het normaal dat hij het allemaal wel zou kunnen behappen.”

De Nederlandstaligen in deze getuigenissen voelen zich onheus en bovenal ongelijk behandeld wanneer hun taal genegeerd wordt. Het gaat er blijkbaar om dat België niet mag gelijkgesteld worden aan Franstalig.

- **De minachting voor het Nederlands**

Een thema dat vaak samen gaat met de veronderstelling dat de iedere Belg Franstalig moet zijn, is de idee dat de Franstaligen zich minachtend opstellen ten opzichte van de Nederlandse taal. Dit thema was zelden uitdrukkelijk aanwezig, maar werd meestal zijdelings vermeld. Dat er sprake kan zijn van een zekere minachting kan soms slechts in een halve zin duidelijk gemaakt worden, een typerend voorbeeld is “[...] dat hij het Nederlands maar een boerentaaltje vond.” Nederlandstaligen lijken soms de indruk te hebben dat de Franstalige hun taal als superieur beschouwen. Of zoals een deelnemer het stelde: “*Er zit nog altijd iets in*

van "in die boerentaal kan je eigenlijk geen serieus gesprek voeren"" Hierdoor vinden sommige Vlamingen dat er met hun taal gelachen wordt. Een participant vertelde binnen deze context het verhaal dat hij in Wallonië naar een film was gaan kijken waarin de acteurs communiceerden aan de hand van primitieve dierengeluiden, waarop een toeschouwer riep: "*Nondedju, c'est un flamand*". Deze gebeurtenis werd geïnterpreteerd als een spottende en minachtige houding vanwege een Franstalige.

Het aanspreken van iemand in het Frans, zoals bleek uit sommige verhalen, heeft daarenboven nog steeds iets hooghartigs. Heel af en toe komt in de verhalen de idee aanbod dat Frans spreken tegen een Nederlandstalige toch een zekere laatdunkendheid inhoudt. Volgende passage maakt dit gevoel goed duidelijk:

"Die man had het lef zijn personeel, waarvan een groot deel geen Frans kende, te bedanken in het Frans. Een sterker staaltje onbeschaafdheid had ik op dat ogenblik nog niet meegemaakt."

Dat het gebruik van de Franse taal een zekere minachting voor het Nederlands zou betekenen is blijkbaar een thema dat blijkbaar nog niet verdwenen is na enkele decennia van Vlaamse emancipatie.

- **Vlamingen hebben recht op Nederlands**

Deze Vlaamse emancipatie heeft misschien wel bijgedragen tot het belang van het volgende thema. Een heel aantal verhalen handelden uitdrukkelijk over de eis dat men in Vlaanderen en Brussel altijd in het Nederlands zou moeten geholpen worden. Dit wordt als een evidentie beschouwd waar we bovendien aan moeten vasthouden. In het in volgende passage vinden we deze evidentie goed terug.

"Toch vonden we het normaal om ook in het Nederlands geholpen te kunnen worden, zelfs al zou het gebrekkig Nederlands zijn? We zijn toch immers aan de Belgische kust, in Vlaanderen."

Soms lijkt het zelf zo dat men Nederlands verlangt, niet omdat het betere communicatie oplevert, maar wel uit een persoonlijke overtuiging. Ongeacht of men zelf Frans kan, is men van mening dat het in bepaalde situaties vanzelfsprekend zou moeten zijn om in de eigen taal geholpen te worden. Liever een gesprek in 'gebrekkig Nederlands' dan één in het Frans. Dit vinden we bijvoorbeeld ook heel uitdrukkelijk in volgend citaat:

"Een week later vind ik een brief in mijn brievenbus van een gerechtsdeurwaarder. Deze brief is in het Frans, hoewel ik duidelijk Nederlands spreek. Ik spreek ook goed Frans, maar uit principe vraag ik de deurwaarder om een vertaling. [...] Los van het feit of ik die boete moet betalen, vind ik het erg dat een deurwaarder in Brussel er vanuit gaat dat je Frans spreekt. [...] Zo'n deurwaarder zou toch minstens de moeite mogen doen om een deftige vertaling van zijn standaardbrieven te maken. Brussel is geen faciliteitengemeente, dus ik sta op mijn recht om in een deftig Nederlands geadresseerd te worden."

Veel Nederlandstaligen vinden dat het een recht is om in Vlaanderen in het Nederlands geholpen te worden. In sommige gevallen werd dit zonder meer juridisch bedoeld. In een verhaal vertelde zelfs iemand dat een vriend een rechtszaak had aangespannen tegen de Brusselse politie ondermeer omdat deze hem uitsluitend in het Frans hadden behandeld. Uit sommige verhalen blijkt dus dat het vaak niet zozeer gaat over miscommunicatie of over taalproblematiek maar eerder over een gelijkheid tussen taalgroepen die overigens institutioneel moet kunnen hard gemaakt worden. Desnoods wordt daarvoor naar de rechter gestapt.

- **Walen zijn anders dan Vlamingen**

Ten slotte is er nog één thema dat meermaals aan bod kwam en dat ging over de culturele verschillen tussen Vlamingen en Walen. Deze keer gaat het niet over Nederlandstalige en Franstalige, maar wordt specifiek de twee gemeenschappen bedoeld. Vlamingen hebben ogenschijnlijk de indruk dat Walen toch wel wat anders zijn dan zij. Ze hebben een andere visie op het leven en een andere aanpak van werk, organisatie en administratie. De volgende stellingen vonden we in twee verhalen terug:

"Vlamingen hanteren meer de RODA-stijl = Recht Op het Doel Af. Walen geven graag heel veel uitleg (=bavarder...), ze babbelen met heel veel gevoel."

"Daar waar Vlamingen steeds een proactieve en positieve houding aannemen, blijven de Walen op hun passieve afwachtende houding."

Het moet wel opgemerkt worden dat de vertellers daarom niet per se deze stelling als waar aannemen, maar in hun verhaal wordt wel duidelijk dat deze stereotypen

gangbaar waren onder de Nederlandstaligen. Het lijkt er dus op dat Vlamingen of Nederlandstaligen zichzelf enige economische en culturele vitaliteit toeschrijven die ze niet terugvinden bij hun Franstalige landgenoten. Deze laatsten worden eerder als wat lossier en minder georganiseerd beschreven, die meer hun tijd nemen of toch vaker een afwachtende houding aannemen. De essentie van dit thema is niet zozeer welke stereotypen gebruikt worden, maar wel dat er toch enkele culturele en economische mentaliteitsverschillen tussen de twee bevolkingsgroepen worden vooropgesteld.

5.2.2 De collectieve vertogen

Nadat we belangrijkste thema's hadden geïdentificeerd zijn we tot de deconstructie overgegaan. Wat wil zeggen dat we bij alle verhalen hebben geprobeerd om het schema van Greimas toe te passen. Dit om te weten te komen hoe de bovenstaande thema's precies moeten geïnterpreteerd worden. Daarnaast hopen we zo de onderlinge verwantschap ervan te kunnen blootleggen. Dit deden we door telkens na te gaan welke positie een bepaald thema had binnen het actantenmodel, waardoor we een soort algemene verhaalstructuur konden reconstrueren. Het uiteindelijke resultaat van deze vergelijking gaf de volgende collectieve verhalen.

- ***"Daarom weiger ik persoonlijk Frans te spreken"***

Wanneer we deze verhalen lezen aan de hand van Greimas' zijn actantenmodel dan merken we dat in bijna alle verhalen het subject, logischerwijs, een Nederlandstalige is. Deze hoofdpersoon wil ofwel bediend worden in een winkel of horecazaak, ofwel verlangt deze iets dat administratief of bureaucratisch van aard is. In andere verhalen wil het subject iets veel breder zoals een goed werkende economie of iets veel kleiner zoals gewoon ergens bijhoren. Dit alles noemen we hier het object en de invulling hiervan is dus bijna even veranderlijk als het aantal verhalen.

Om dit object nu te verkrijgen, verwacht deze Nederlandstalige hulp van een Franstalige en hier komt dan ook meestal de verstoring in het verhaal. Deze Franstalige zou dus normaal een helper moeten zijn, maar wordt nooit op deze manier gerealiseerd. Het gevolg is dat binnen de meeste verhalen de Franstalige een non-helper wordt. De reden waarom dit zo is moeten we in de bovengenoemde thema's zoeken. Ten eerste blijft de Franstalige ongerealiseerd omdat hij eenvoudigweg niet genoeg Nederlands kan. Zijn onkunde van het Nederlands zorgt

er eigenlijk voor dat hij het subject de Nederlandstalige hoofdpersoon van het verhaal niet kan helpen. Deze onkunde kunnen we dan definiëren als een opposant of de vijand in het verhaal. 'Gelukkig' kan de Nederlandstalige terugvallen op een andere helper, namelijk zijn eigen taalcapaciteiten. Doordat Nederlandstalige zelf de Franse taal machtig is, bereikt het subject soms wel zijn object.

Toch is dit niet de enige reden waarom de Franstalige helper niet gerealiseerd wordt. Er is nog een vijand in het spel, namelijk de minachting van de Franstaligen tegenover het Nederlands. Volgens dit Nederlandstalige discours hebben veel Franstaligen nooit Nederlands proberen te leren omdat ze die taal te minderwaardig vinden. Binnen dit vertoog beschouwen de Franstaligen hun taal dan ook als de *lingua franca* van België. Deze houding is bijgevolg ook de tweede opposant in het verhaal. Echter opnieuw heeft de Nederlandstalige een andere helper en dat is zijn recht, al dan niet juridisch, om Nederlands te eisen. Deze helper zou hen dan uiteindelijk toch moeten helpen om hun object te bereiken. Samengevat krijgen we dus een eerste algemene vertoog dat volgend schema heeft.

SUBJECT: Nederlandstalige → **OBJECT:** commercieel, werkgerelateerd, administratief, enz.

HELPER: Franstalige maar wordt non-helper door de opposanten

HELPER: taalcapaciteiten van de Nederlandstaligen

HELPER: recht om Nederlands te eisen

OPPOSANT: taalonkunde van de Franstalige

OPPOSANT: minachting ten opzichte van het Nederlands

Dit algemene verhaal kan dan door de Nederlandstaligen gebruikt worden om hun eigen gedrag te verklaren en te rechtvaardigen. Deze maatschappelijke vertogen dienen als een soort verantwoordingsstrategie die ons, al dan niet goede, richtlijnen geeft om met de anderstalige vreemde om te gaan. De thema's kunnen zo samengebonden worden tot een argument om de moeilijkheden die men met de anderstalige heeft te verdedigen en dit zonder dat er eigenlijk sprake hoeft te zijn van reële miscommunicatie. Na bovenstaand verhaal eindigt men dan ook al makkelijk met een zin als: '*Daarom weiger ik persoonlijk om Frans te spreken in Brussel.*' Dergelijke collectieve vertogen wettigen als het waren onze houdingen.

- ***"Waarom hebben die Franstaligen toch altijd zoveel woorden nodig"***

Uit de structuren en thema's van de verschillende verhalen kunnen we nog een tweede vertoog synthetiseren. Dit tweede vertoog is echter minder nadrukkelijk aanwezig dan het eerste maar toch is het niet oninteressant omdat het vooral een cultureel discours is. Het gaat namelijk vooral over de verschillen tussen de Vlaamse en de Waalse mentaliteit.

Wanneer we deze verhalen die dit thema aanhalen door middel van het actantenmodel lezen, krijgen we een heel eenvoudig maar herkenbaar narratief. Het object en het subject zijn analoog aan hierboven, wat ook te verwachten is. Maar nu bereikt de Vlaamse hoofdpersoon zijn object niet omdat er ogenschijnlijk tussen de twee gemeenschappen enkele verschillen bestaan die de samenwerking bemoeilijken. Uiteindelijk heeft dit verhaal minder met de taal op zich te maken, maar eerder met een culturele scheidingslijn. De Waal, die hier opnieuw als helper zou moeten optreden, wordt een non-helper omdat hij niet kan gerealiseerd worden. De reden hiervoor is dat hij niet over de zelfde eigenschappen beschikt als de Vlaming. Deze verschillen kunnen dan ook de rol van opposant krijgen. De Waalse landgenoten worden beschreven als eerder laissez-faire of passief en hebben binnen dit verhaal een vrij nonchalante manier om dingen aan te pakken. Dit zorgt er dan voor dat vergaderingen niet goed aflopen, deadlines niet gehaald worden of het werk niet vlot. De Vlamingen plaatsen zich daar dan weer diametraal tegenover als zijnde actieve en harde werkers. Deze eigenschappen worden dan ook positief gevalideerd in het verhaal waardoor deze ook als helpers in het verhaal verschijnen. We krijgen dus volgende eenvoudige structuur.

SUBJECT: Nederlandstalige → **OBJECT:** commercieel, werkgerelateerd, administratief, enz.

HELPER: Franstalige maar wordt non-helper door de opposanten

HELPER: Vlaamse eigenschappen: actief, harde werkers, enz

OPPOSANT: Waalse eigenschappen: passief, nonchalant, enz

Dit verhaal was dan misschien niet het meest dominante, maar blijft niettemin een herkenbaar verhaal. Zo zijn er slechts vier verhalen waarbij dit duidelijk een hoofdthema was. Opvallend was daarbij dat geen enkele van de Franstalige deelnemers op deze verschillen wees. Op het eerste zicht lijkt dit bij Vlamingen toch iets meer te leven. Anderzijds blijkt uit onderzoek van Denise van Dam en Jean Nizet dat deze beeldvorming van de verschillende gemeenschappen bij de

Franstaligen evenzeer leeft (2002). Daarenboven ontdekte van Dam gelijkaardige beeldvorming van de anderstalige toen zij topfiguren van de beide regio's ging interviewen (1996).

Dit discours, dat de klemtoon op onderscheid legt, lijkt ook, zo blijkt uit de verhalen, zijn gevolgen te hebben. Twee verhalen over Brussel toonden aan dat Nederlandstalige en Franstalige zo verschillend zijn dat ze nog nauwelijks met elkaar in contact komen. Zo vertelde iemand dat een inwoner van Brussel over zijn Franstalige burens zei *"dat hij met niemand van hen problemen heeft omdat er gewoonweg geen echt contact tussen hen is."* Een ander verhaal ging nog een stap verder en beschreef Brussel als een wereld die twee gespleten is. Hij vertelde over de Nederlandstalige gemeenschap in Brussel het volgende:

"Soms krijg je het gevoel in een enclave te wonen, waar het veilig vertoeven is, waar mensen de moedertaal spreken, en waar je typisch Vlaamse cultuur terugvindt, als was een aangename oase in een woestijn van anderstaligheid."

Daarbij maakt deze deelnemer in zijn verhaal duidelijk dat het nog niet zo makkelijk is om uit deze 'enclave' uit te breken. Hoe dan ook maakt dit algemene vertoog duidelijk dat de taalbarrières soms gelijklopen met andere culturele grenzen die bovendien niet altijd zo makkelijk te overbruggen zijn. Uiteraard hebben niet enkel Nederlandstaligen zulke negatieve vertogen, maar vinden we deze evenzeer bij de Franstaligen. Laten we daarom nu even stil staan bij de Franstaligen hun verhalen.

6. Franstalige negatieve verhalen

6.1 Selectie van verhalen

Verhaal 1

L'histoire que je vais vous raconter est moins émotionnelle que celle de Monsieur. Peut-être heureusement, parce qu'elle est très touchante et, à l'image de ce que j'ai dit tout à l'heure, relève l'aspect plus consensuel, parce qu'il y aurait, je pense, des histoires beaucoup plus personnelles, et a trait, plutôt, à ce qu'a dit Madame tout à l'heure, c'est-à-dire l'influence de décisions politiques sur le ressenti au quotidien. Je m'exprime. Le matin, lorsque je quitte le Brabant wallon pour

rejoindre Antwerpen, où je travaille, j'emprunte la E-411 et, sur la E-411 circule un autobus de la société des TEC, un autobus qui a été spécialement affecté au transport rapide des navetteurs du Brabant wallon vers Bruxelles. Cet autobus a l'opportunité, lors de son trajet, d'emprunter la bande d'arrêt d'urgence, et lorsqu'on arrive à la plaque " Vlaams Brabant heet u welkom ", on voit une plaque sur laquelle il est également marqué que le bus des TEC est prié de réintégrer la circulation normale. C'est une anecdote qui est, à la fois un peu comique, effectivement, mais qui a un message caché qui est extrêmement significatif. Et je vous avoue, très sincèrement, que moi qui - je pense que mes collègues néerlandophones sont là pour le prouver - ai vraiment beaucoup d'affinités avec les néerlandophones, au début, lorsque je partais travailler, cela fonctionnait comme une petite pointe, quand j'arrivais à hauteur de ce panneau, en me disant : " Mais dans quel pays vivons-nous ? ". Voilà

Verhaal 2

Je précise, j'ai étudié en Wallonie, à Mons, j'ai étudié à Bruxelles, et j'ai étudié en Flandre, à Anvers, donc j'ai fréquenté un peu les trois régions. J'ai proposé l'histoire que je vais vous raconter, parce qu'elle est, elle allie le côté allochtone, elle fait entrer l'élément allochtone, elle fait entrer l'élément inter-génération, et puis elle fait entrer l'élément tolérance. Un jour, j'étais en visite chez mon frère, qui habite Anvers, et en sortant de la maison, j'ai entendu une voisine, que je connaissais depuis un certain temps, presque 10 ans, que je croyais très tolérante, parce que j'ai toujours vu la relation qu'elle avait avec les enfants de mon frère, et puis en sortant de la maison, je l'ai entendu crier sur deux petites fillettes, l'une avait 5 ans et l'autre 12 ans. Elle a crié : " Ah, nous sommes en Flandre. Vous devez parler flamand. " Ces enfants discutaient en français et en lingala. Donc, elle a réagi, et cela m'a interpellé un peu. Je suis venu vers elle pour lui dire que, quand même, ce sont des enfants, etc. " Ah non, nous sommes en Flandre, et ils doivent parler flamand ". Alors, parce que les enfants de mon frère sont nés dans la commune et ont grandi là, je lui ai demandé : " Quelle relation avez-vous avec eux ? ", parce qu'ils parlent aussi 3 ou 4 langues. " Ah non, mais eux parlent le flamand, alors c'est bi, c'est OK. " Maintenant je l'ai appelée, pour lui dire : " Il y a un petit problème ". Il faut savoir aussi que les deux enfants là, venaient d'habiter dans le quartier, depuis, je pense, une année ou deux. Les parents viennent du Congo, donc ils ne parlent pas néerlandais, et l'important, c'est que la transmission de la culture se fasse dans la langue qu'on maîtrise le mieux. Donc, les parents parlent

soit le lingala soit le français. Les enfants vont dans l'école flamande où ils parlent le néerlandais. Alors, je lui ai fait comprendre, en prenant l'exemple des enfants de mon frère qui sont quadrilingues, que non seulement on (des spécialistes) nous a conseillé, tout en étant à Anvers de parler aux enfants la langue que vous maîtrisez le mieux, donc les parents ont essayé de parler soit le lingala soit le français à leurs enfants, langues qu'ils ont apprises, et en plus de cela les enfants parlent l'anglais et le néerlandais. Donc, en fait, c'est devenu une richesse, plutôt qu'une tare.

Verhaal 3

Ma compagne actuelle est métisse burundaise, et a été élevée en français et en néerlandais, elle n'a pas appris la langue du Burundi. Mais lorsque nos deux enfants sont nés, s'est posée la question de savoir si nous allions les élever dans les deux langues. Et j'ai demandé à ma compagne : " Est-ce que tu serais d'accord de leur parler le néerlandais ? ", et elle m'a dit : " On peut faire tous les efforts qu'on veut, dans la manière dont j'ai été éduquée, la langue de mes sentiments et la langue de ma tendresse est le français. Il m'est difficile de parler ma langue de tendresse, avec mes enfants, dans une autre langue que celle qui a été celle de mes sentiments ". Et ça, c'est un problème purement pratique, et purement humain, que je pense, il faut tenir en considération. Donc, aujourd'hui, mes deux jeunes fils ont des livres en néerlandais, sont interpellés en néerlandais régulièrement, mais ne sont effectivement, pour cette raison-là, et j'en suis quelque part un peu triste, pas élevés systématiquement dans les deux langues. Et je pense que c'est un aspect qui doit être pris en considération, dans la manière dont on considère une autre langue. Il y a le côté intellectuel et culturel, et il y a le côté " tripes ". Je pense que c'est important.

Verhaal 4

Je suis un peu timide...avec mes parents, mes frères et sœurs, nous avons, à plusieurs reprises, voyagé entre Bruxelles et Anvers. En fait, mon père a toujours travaillé à Anvers, mais il pensait que c'était important que nous étudions également en français, car c'était la langue parlée au pays, le Maroc. À l'époque, nous avons déjà passé 6 ans à Anvers, et nous voilà repartis pour nous installer à Bruxelles. 11 ans plus tard, nous cherchions une maison à acheter, mais les prix des maisons étaient élevés à Bruxelles. Les seules habitations qui correspondaient au budget de la famille étaient à Anvers. Donc, après réflexion, et concertation, nous avons opté pour acheter une maison à Anvers. Et ainsi, mon père ne devait

plus supporter les longs trajets en voiture. Une fois la famille installée, nous nous sommes inscrits dans une école néerlandophone, bien sûr, et quelques jours plus tard, voilà que je me fais une copine en classe. Cette copine essaye de communiquer avec moi, mais je lui dis que je ne comprends pas tout ce qu'elle me dit. Évidemment, après 11 ans dans une école francophone, le néerlandais était loin dans ma tête. Elle me demande: " Vanwaar kom je? " Je réponds " Van Brussel "; "Ah", zegt ze, " spreek je dan Frans". Je réponds oui. Et là, elle sourit et me dit : "Si tu veux, je te parle en néerlandais, et toi en français. Ainsi, moi aussi j'apprendrai le français ". Et je lui dis : " Oui, c'est amusant ". Amusant, oui, jusqu'au jour où le professeur de néerlandais nous a entendu parler en français. Il s'est fâché, et nous a dit, d'une voix autoritaire : " Héhé, wat hoor ik daar ? Hier zijn we in Vlaanderen, en in Vlaanderen spreken we Nederlands ". Et là, ma copine, paniquée, évidemment, lui répond que je ne comprends pas tout en néerlandais, et que c'est pour cela que nous parlions en français. Le plus surprenant, c'est que le professeur s'est retourné vers les autres élèves, et a commencé à expliquer que, dans son jeune âge, il devait étudier à Bruxelles et à l'époque, il n'était pas question de parler le néerlandais, c'était interdit, et que rien n'était plus important que le français. Et que nous, les néerlandophones, nous étions considérés comme de boeren. Et là, moi évidemment, je suis restée bouche bée, et je me suis dit : " Mais, avec quoi il vient ? Il vient avec une histoire d'il y a plus de 50 ans ! " Donc, finalement, depuis ce jour, ma copine ne voulait plus me parler, et les autres élèves me regardaient autrement. Donc, au fond de moi, je me sentais deux fois étrangère. Je suis contente, aujourd'hui, de raconter l'histoire, et de la partager avec vous. Je suis un peu émotive, mais bon, je n'ai pas non plus l'habitude de parler devant tout le monde, comme ça.

Verhaal 5

Ok. Bien, moi, mon histoire, je vais essayer de vous la raconter avec un peu d'humour. D'ailleurs, c'est pour cela que mes trois collègues, et entre-temps amis du groupe de travail, m'ont dit : " Marc, tu dois absolument raconter ". Je dois vous avouer que j'avais quelques petits doutes, parce qu'elle est très personnelle. En fait, il s'agit de mon couple. Je ne vais pas vous faire de la psychothérapie, à la Ménie Grégoire, je vais vous épargner cela. En fait je fais partie d'un couple mixte, c'est-à-dire que moi, je suis francophone, mon épouse est néerlandophone. Pour vous donner encore un petit peu plus de détails, en fait mon épouse est mon ancien professeur de néerlandais...vous voyez, j'en suis ému d'ailleurs. C'est mon ancien

professeur de néerlandais ; je tiens à vous dire d'ailleurs, si vous voulez apprendre une autre langue, être motivé par votre professeur est quelque chose qui vous fait faire des progrès redoutables et extrêmement rapides en tout les cas. Apparemment, j'étais un bon élève, puisqu'après 6 mois de cours, nous avons décidé de vivre ensemble, et après un an de vie commune, nous avons décidé de nous marier. Donc, l'histoire dure depuis 20 ans, nous avons deux garçons, deux teenagers que nous éduquons dans les deux langues. Ils vont à l'enseignement néerlandophone, je reprends un peu l'histoire de quelqu'un qui disait l'importance de la langue maternelle, la langue du cœur, c'était spontanément, chez nous, le néerlandais, en tous les cas. Petite frustration pour moi, ils n'ont pas de bons points en français, beaucoup de discussions à la maison d'ailleurs. On pourrait me dire pourquoi je viens avec cette histoire ? Tout est beau, dans le meilleur des mondes. Et bien, non, pas tout à fait. Je ne vais pas vous dire que nous avons des discussions, ou des disputes linguistiques tous les soirs à la maison, mais nous avons pris depuis quelques temps l'habitude de regarder, je dirais, à 19h30, le journal parlé de la RTBF, et à 20 heures, nous switchons sur CANVAS, les émissions politiques de CANVAS. Et je peux vous dire que, malgré tout l'amour qui nous unit, j'ai perçu que nous avons, à ce niveau-là, des sensibilités radicalement différentes, que ce soit de la perception des hommes politiques, aussi bien francophones que néerlandophones, que ce soit de la manière dont les sujets sont abordés ou présentés, et c'est vrai..., je vous invite une fois à regarder les deux chaînes, c'est vrai qu'on a quelques fois, on a l'impression de vivre quand même dans un pays radicalement différent, dans tous les cas. Alors que les faits sont exactement les mêmes. Cela nous amène, je dirais, à avoir, on ne se lance pas de la vaisselle à la figure, mais cela nous amène à avoir, je dirais, un certain nombre de discussions et, je dirais, quelquefois, assez émotionnelles. Pourquoi, finalement, je raconte cette histoire ? Et finalement, cela confirme un peu, j'ai eu les différentes histoires qu'on a vécues jusqu'ici, finalement, il y a, ce que nous en tirons tous les deux comme leçon, c'est qu'il y a, effectivement, des sensibilités, il y a un vécu qui est différent, et pour lequel, nous avons le plus grand respect l'un vis-à-vis de l'autre, mais même en voulant discuter, c'est cela que je voulais dire, quand on essaye de discuter de ce type de problème en se posant la question de savoir qui a raison, je dirais que c'est impossible. Parce que, fondamentalement, ce que j'en retire comme conclusion, et je ne veux choquer personne, personne n'a raison, puisque chacun le voit avec son propre vécu. Voilà, c'est mon histoire.

Verhaal 6

Voilà, je vais essayer de la faire courte. Donc, je joue dans un club de tennis dans la périphérie bruxelloise, un club néerlandophone. Pendant 3 ans, je n'ai eu aucun problème, j'ai participé à des compétitions en Flandre, en interclubs. Aucun problème, je faisais l'effort de parler le néerlandais, du fait que j'étais dans un club néerlandophone, et les néerlandophones ont toujours fait l'effort de parler en français. Et, il y a environ 3 mois, au niveau du club, il y avait pas mal de changements dans le comité, et je me suis proposé, pour rentrer dans le comité de ce club, parce que j'avais des idées nouvelles, je voulais vraiment m'investir, et le propriétaire du club m'a dit : " Geen fransen in het bestuur ". Je fus d'abord surpris par cette réponse. À côté de moi se trouvait une néerlandophone qui a fait cette remarque, en disant : " Nous habitons Bruxelles, nous sommes belges, il te parle en néerlandais, moi je te parle en français, et c'est pour le bien de ce club ". Rien n'y a fait, je n'ai pas pu entrer dans ce comité, et suite à cela, je dois prendre la décision de quitter un club, de quitter des copains, de quitter des néerlandophones, à cause d'un propriétaire, à cause d'une personne qui a justement le pouvoir, qui a sûrement des idées extrêmes, et voilà, je trouve dommageable d'en arriver, en 2008, à des situations comme

Verhaal 7

Bonjour, excusez-moi, je panique un petit peu comme je n'ai pas l'habitude de parler en public. Mon groupe a choisi mon histoire. Donc, en tant que secrétaire dans un établissement diplomatique, un jour, le service social m'a demandé de faire des recherches d'ordre administratif. Donc, je devais téléphoner à une administration qui se trouvait à Gand. J'ai appelé le 1307, j'ai demandé le numéro de cette administration. Le Monsieur a compris directement que je ne parlais pas le néerlandais, il m'a dit : " Écoutez, Madame, je ne suis pas sûr qu'ils vont vous répondre, avec tout ce qui se passe, je ne suis pas sûr qu'ils vont vous répondre en français ". " Et bien ", j'ai dit, " je vais essayer et je ne vais rien perdre ". J'ai téléphoné à cette administration, j'ai eu un Monsieur qui parlait le néerlandais. J'ai demandé si je pouvais parler en français, on ne se comprenait pas, donc, lui parlait en néerlandais, et moi en français. J'ai dû quitter, donc, je me suis dit alors que j'allais téléphoner à l'administration centrale, à Bruxelles. Cette fois-ci, je tombe sur une femme. Au début, elle m'a parlé en néerlandais, j'ai essayé de lui expliquer un peu, comme je ne parlais pas cette langue. Donc, elle m'a dit : " Écoutez, Madame,

il faut chercher, ou il faut trouver quelqu'un qui parle cette langue, je ne peux rien faire, donc je ne peux pas vous aider ". J'ai dit : " Mais Madame, c'est vraiment urgent ", en plus c'était vendredi, c'était le weekend, et c'était vraiment urgent. Elle m'a dit : " Désolée, Madame, je ne peux rien faire ". À ce moment-là, j'ai senti que c'était un échec pour moi, je ne pouvais pas faire mon travail. Au début, j'ai voulu apprendre cette langue, parce que je trouve que pour vivre en Belgique, il faut être bilingue, ça c'est sûr, mais il faut un peu le temps, il faut du temps, mais maintenant je sens que je suis obligée, c'est par obligation, je dois apprendre cette langue par obligation, ce n'est pas parce que j'ai envie de l'apprendre.

Verhaal 8

J'ai deux histoires à raconter. Une première, que je vais raconter brièvement, parce que nous avons déjà abordé ce thème-là. Donc ce n'est pas une histoire qui m'est arrivée personnellement, ce sont deux collègues qui étaient à Anvers, qui prenaient le tram, qui parlaient des francophones, donc ils avaient une conversation tout à fait privée, et puis arrivés à l'arrêt où ils devaient s'arrêter, ils descendent. Et là, ils entendent un homme, qui était encore dans le tram qui leur crie : " Ici, on parle flamand ". Voilà, je pense qu'on en avait déjà parlé. Une autre histoire, qui m'est arrivée. Donc, je suis en dernière année en Master à l'ULB, en arts du spectacle, et l'année passée, en entendant parler de tous les Erasmus possibles, et surtout en entendant notre directeur de Master qui se vantait d'avoir reçu l'honneur d'offrir la possibilité aux étudiants l'Erasmus Mundus, donc de pouvoir partir dans le monde entier, il était très fier de ce titre. Je suis allée le trouver, en lui demandant : " Moi, j'aimerais aller étudier en Flandre ". Alors, je pensais que c'était quelque chose de tout à fait faisable, puisque c'était à la VUB, donc sur le campus de la Plaine, pas très loin du Solbosch, un bus à prendre, quelques arrêts. Mais il s'est avéré que ça a été un vrai parcours du combattant pour avoir le programme, les autorisations, enfin voilà. Donc, il me semble aussi que, dans notre enseignement, souvent, les barrières sont fermées, et alors que la volonté est là pour apprendre la langue, apprendre une culture, apprendre, oui, l'autre culture de notre Belgique, finalement on ne nous donne pas toujours les possibilités et les outils pour le faire. Voilà.

Verhaal 9

Donc, moi, mon histoire est personnelle, puisque lorsque je me suis mise en ménage avec mon compagnon, nous avons décidé d'aller vivre en région bruxelloise, mais le hasard a fait que nous sommes arrivés en Flandre. Enfin, on a

cherché un peu partout, et on s'est plutôt dirigé vers la Flandre. Avant cela, nous avons fait, comment dire, une approche dans le sens d'aller vers cette communauté, en apprenant le néerlandais, à 'Huis Van Het Nederlands'. Et quand on appelait les propriétaires pour trouver un logement, à chaque fois, dès qu'ils entendaient notre accent francophone, ils disaient : " Oui, mais vous êtes francophones ? ", et on répondait : " Oui ", et alors là, cela se compliquait toujours un peu plus, en demandant : " Est-ce que vous travaillez ? " Parce que logiquement, apparemment, les wallons ne sont pas du genre à travailler. Nous avons fini par trouver, mais c'était très difficile pour nous, en étant issus de la langue francophone, et sans avoir la deuxième barrière qui était la couleur de peau, ou des origines. Et donc, voilà, juste pour la petite anecdote, il nous est même arrivé de demander un logement en anglais, pour palier le fait que nous étions francophones de souche, donc, voilà.

Verhaal 10

Féru de vélo et cycliste acharnée, je me rends depuis des années dans un magasin de bicyclettes, à Strombeek, tenu par une famille locale. Le père, cycliste aussi et mécanicien hors pair, est très apprécié des clients pour ses conseils judicieux. Quant à la mère, celle-ci intervient plutôt pour le volet administratif et comptable.

Tous deux sont Néerlandophones, et, étant en " Vlaams gebied " je me fais un point d'honneur à m'exprimer en NL avec eux. A noter toutefois que de nombreux cyclistes francophones s'approvisionnent également dans cette fabuleuse " caverne d'Alibaba " sans pour autant pouvoir s'expliquer en NL, ce qui n'avait jamais posé de problème pour les patrons qui dialoguaient alors avec eux en français... Jusqu'au jour où... Mon attention a été attirée par un nouveau panneau affiché sur la porte de l'atelier : à l'heure d'ouverture était adjoind un formulaire type – fort probablement distribué par la commune – reprenant le slogan " Anderstaligen aarzeel niet om hun Ndls hier uit te oefenen. Hartelijk welkom. " Cette lecture m'a glacée tant j'ai été envahie par une perception de résurgence d'ultranationalisme et de racisme dans une Flandre décidément toute petite et repliée sur elle-même. Un sentiment de tristesse m'a enveloppée " pauvre gars " pensais-je de notre marchande de vélos, tu t'es laissé embobiné et tu as cédé à la pression politique... Quel " tournant raté " alors que le cyclisme ouvre grand la porte à la diversité offerte par la multiplicité des nationalités et des milieux rencontrés. Chaque dimanche je roule dans la bonne entente avec des Italiens, Espagnols, Français,

Irlandais, Belges FR ou NL,.... D'horizons bien différents... et maintenant là aussi on va leur " savonner les oreilles " en territoire flamand ? Absurde n'est-il pas ? Je suis donc parti de chez mon " ex - chouette magasin de vélos " ne sachant pas encore si je reviendrais, tant je suis restée indécise quant au contraste entre la gentillesse initiale du commerçant et les termes " bêtes et méchants " du panneau placardé auxquels s'ajoutent une dose non négligeable d'hypocrisie, car derrière le vocable poli de " anderstaligen " c'est bien le francophone qui est visé. La morale de l'histoire serait-elle donc " Flamand avant tout ", slogan malencontreusement avéré par la secrétaire d'état NL de la fonction publique lors d'une interview précisant " mieux vaut nommer un fonctionnaire NL bilingue mais incompetent, qu'un fonctionnaire FR compétent " ? Je reste perplexe.

6.2 Resultaten van de analyse van Franse negatieve verhalen

6.2.1 De algemene thema's

Wanneer we de Franstalige verhalen op een "naïeve" manier lezen, zoals de deconstructie vraagt, en enkel aandacht hebben voor de duidelijke en voor de hand liggende thema's dan merken we toch dat er opnieuw enkele gemeenschappelijke thema's zijn in deze verschillende getuigenissen. In totaal destilleerden we vijf thema's uit de 30-tal negatieve Franstalige getuigenissen. De opdeling is hier wederom niet zo strikt, waardoor sommige verhalen meer dan één thema behandelden. In een terugkoppeling konden alle Franstalige deelnemers zich vinden in deze zeer algemene opdeling.

- **Nederlandstaligen weigeren Frans ondanks tweetaligheid**

Een eerste thema dat naar boven kwam tijdens onze vergelijking van de verhalen was de weigering van sommige Nederlandstaligen om Frans te praten. Enkele van de getuigenissen beschreven een situatie waarin iemand geen hulp in het Frans biedt ondanks het feit dat, enerzijds men geen Nederlands begrijpt en anderzijds de Nederlandstalige in kwestie wel Frans lijkt te kunnen. Zo vertelde iemand dat hij naar een Vlaamse dienst belde en toen gebeurde dit:

" La femme a eu comme la gentillesse de me répondre en français, bien parlé, mais pas pour essayer de m'aider à avoir ces renseignements mais juste pour me dire que je dois trouver quelqu'un qui parle en néerlandais pour parler à ma place et malgré mes insistances mais en vain. "

Franstaligen uitten in deze verhalen dan ook vaak hun verbazing omtrent deze houding. Dit lijkt voor hen absurd gedrag wat moeilijk te begrijpen is. De volgende paragraaf komt uit een verhaal van een Franstalige dokter die een poging onderneemt om aan de weigering tegemoet te komen.

" Ce qui arrive de temps en temps, c'est que des patients néerlandophones signalent qu'ils ne parlent pas français. Mon épouse [de dokter] leur dit que l'on va essayer de se débrouiller. Durant l'examen, a certaines questions posées par mon épouse, ceux-ci répondent en français. "

In zulke situaties worden Franstaligen geconfronteerd met de problemen van de taaldiversiteit terwijl er zonder deze weigering op zich geen miscommunicatie zou zijn. Het tweede thema is hier zeer nauw aan verbonden, maar gaat in feite nog een stap verder.

- **Het onbeleefd eisen van het Nederlands**

In enkele verhalen weigerden de Nederlandstaligen niet enkel Frans, maar eisten ze daarenboven om in het Nederlands aangesproken te worden. Deze houding zorgt bij de Franstaligen duidelijk voor heel wat negatieve ervaringen. Een heel kort verhaaltje van een deelnemer maakt dit alles erg duidelijk:

" Dans le cadre de mon travail, je suis amenée à converser avec des interlocuteurs issus des deux communautés linguistiques. En recevant un appel, le client s'était aperçu que j'étais francophone et a exigé de poursuivre la conversation avec un "vrai néerlandophone" cela m'a offusqué et j'ai transmis son appel à un collègue néerlandophone. "

Het probleem dat deze verhalen aankaarten is niet enkel dat er Nederlandstaligen op een dwingende manier Nederlands eisen, maar dat dit daarnaast vaak op een ietwat onbeleefde manier gebeurt. Als voorbeeld hiervan beschrijft iemand in een verhaal hoe een grootmoeder tegen haar Franstalig kleinkind zegt dat het geen Nederlandse kinderboekjes hoeft, waarop *'une autre cliente (néerlandophone) a indiqué de manière agressive qu'il était plus que temps de la mettre au néerlandais.'* Deze onbeleefdheid werd vooral omschreven in termen van agressiviteit of prikkelbaarheid. Zo werd zelfs verteld over een treinrit waarin een Nederlandstalige luid riep *"ici on parle flamand!"*, alsof het een bevel zou zijn. Op

deze manier lijken de Franstaligen het gevoel te hebben dat ze verplicht worden om Nederlands te praten en dat hun taal niet zomaar getolereerd wordt.

- **Taalwetten: institutionele verbod op Frans en wettelijk recht op Nederlands**

Een thema dat erg frequent voorkwam bij de Franstalige verhalen, hoewel toch een beetje onverwachts, was de impact van de taalwetten op het dagelijks leven. Geregeld kwam ter sprake hoe de Nederlandstaligen op een institutionele manier gesteund worden in hun eis voor Nederlands. Sinds de invoer van het territorialiteitsbeginsel³ in België kan men per streek het Nederlands of het Frans wettelijk opeisen in onder meer openbare diensten. Hierdoor hebben zij soms het gevoel dat het Frans maar nauwelijks getolereerd wordt in Vlaanderen en dat het de communicatie tussen de taalgemeenschappen erg bemoeilijkt. In heel wat van de Franstalige verhalen leidt dit dan ook tot problemen of, in hun ogen althans, tot absurde situaties. Een eerste kleine voorbeeld is een volgend stuk uit :

" Un fast-food installé à Leeuw-St-Pierre a mis dans toutes les boîtes de la commune des tracts publicitaires en néerlandais et en français, pour annoncer l'ouverture du restaurant. Suite à cela, les riverains ce sont plaints d'avoir reçu des publicités en français, ils trouvaient ça inadmissibles dans une commune flamande!!! De ce fait, le restaurant a envoyé à chaque habitant des excuses avec un bon d'achat (en néerlandais bien sûr). "

Waar het in de eerste plaats over gaat in deze verhalen is dat verplichtingen en geboden die de taalwetgeving ons oplegt vaak tot onzinnige situaties leiden. Het maakt als het ware samenleven in een meertalig land nog complexer in plaats van de situatie te vereenvoudigen, waar deze wetten oorspronkelijk voor bedoeld waren. Een ander voorbeeld over twee vrienden L. en P.:

³ Bij het territorialiteitsbeginsel gaat men kijken naar de plaats waar de overheidsdienst zich bevindt om zo uit te maken welke de bestuurstaal wordt. Dit betekent dat er taalgebieden moeten gevormd worden. In 1921 werd het territorialiteitsbeginsel ingevoerd. De taalgebieden zelf werden afgebakend aan de hand van een meerderheidsprincipe. Hiertoe werd om de tien jaar een talentelling gehouden worden. Na de oprichting van taalgrens in 1963 werd deze telling afgeschaft en werden er faciliteiten gemeenten opgericht voor gebieden waar meer dan 30% een andere taal sprak. Alle Andere gemeenten zijn daarom wettelijk gezien eentalig en hoeven dus geen diensten in een andere taal aan te bieden.

" Pour refaire ses papiers d'identité, P. a du se présenter à la commune et a été reçu par L.. D'habitude, ils parlaient ensemble en français mais à la commune, L. ne pouvait pas parler en français, d'autant moins si son supérieur était présent. Il s'adressa donc à P. en néerlandais alors que celui-ci ne maîtrisait pas du tout la langue. Même si il ne s'agit pas d'une commune francophone ni d'une commune à facilités, pourquoi interdire aux employés de parler la langue de la personne qui se présente devant eux quand qu'il ne s'agit pas d'un effort pour eux ? "

In zekere zin tonen verhalen als deze de onmenselijke kant van deze wetgevingen aan. Het is alsof deze taalwetten de barrières tussen de taalgemeenschappen, die er onvermijdelijk zijn, versterken. Daardoor wordt de afstand nog groter. Een deelnemer zei zelf over sommige Nederlandstaligen dat ze *" édicta des lois imposante l'usage de telle ou telle langue, des règles, des calculs, des quotas où la démocratie et la solidarité se perdaient. "* Hier wordt dus zelfs expliciet de oorzaak van het probleem bij de taalwetgeving gelegd.

- **Flamingantisme, de Vlaamse politieke sfeer en racisme**

Een vierde thema dat we vermeldenswaardig vinden is het thema van flamingantisme en wat men soms de 'Vlaamse politiek sfeer' noemde. Binnen deze context werd ook racisme meermaals vermeld. Hoewel dit thema zeker vaak opdook was het toch altijd meer in de marge van het verhaal. In heel weinig verhalen was dit het eigenlijke hoofdthema. Daarbij werd hier ook enkele keren, vooral in het debat, aan toegevoegd dat deze politieke attitude zeker niet over heel Vlaanderen kan veralgemeend worden. Ook uit het onderzoek van Denise van Dam bleek dat Franstalige het Vlaams nationalisme niet categorisch veralgemenen naar alle Nederlandstaligen (1996). Toch merken we hoe dan ook dat de problematiek van de taaldiversiteit bij Franstaligen onvermijdelijk geassocieerd wordt met een bepaalde politieke sfeer. Bij het zien van een bord dat Nederlands aan de klanten vraagt in een winkel, maakt een deelnemer in zijn verhaal de volgende bedenking:

" Cette lecture m'a glacée tant j'ai été envahie par une perception de résurgence d'ultranationalisme et de racisme dans une Flandre décidément toute petite et repliée sur elle-même "

Daarnaast wordt er ook vaker in de getuigenissen naar de huidige communautaire situatie gewezen in termen van *'un contexte politique assez tendu.'* Die het

daarenboven voor de Franstaligen moeilijker maakt om hun eigen taal te gebruiken in Vlaanderen. Wanneer iemand belt voor inlichtingen over een Nederlandstalige dienst krijgt men het volgende antwoord:

"Le Monsieur a compris directement que je ne parlais pas le néerlandais, il m'a dit : " Écoutez, Madame, je ne suis pas sûr qu'ils vont vous répondre, avec tout ce qui se passe [huidige politieke situatie], je ne suis pas sûr qu'ils vont vous répondre en français ".

Binnen deze context waren er ook enkele verhalen waarin het racisme van sommige Vlamingen als thema ter sprake kwam. Opnieuw was dit zelden een hoofdthema. Toch bleek er wel enige associatie te zijn tussen de taalproblematiek en racisme. Dit kan echter ook verklaard worden door de relatief grote vertegenwoordiging van mensen met een buitenlandse afkomst. In deze verhalen worden Nederlandstaligen als intolerant en racistisch afgeschilderd. En voorbeeld:

" Lors de vacances en France, nous prenons, avec ma compagne qui est métisse, notre petit déjeuner sur la terrasse d'un hôtel Formule 1 à une grande table autour de laquelle sont assis une jeune nord-africaine et deux grands adolescents flamands. Les deux adolescents, pensant être à l'abri de leur langue dans ce pays étranger, tiennent des propos franchement désobligeants et racistes. "

- **Vooroordelen en discriminatie ten aanzien van de Franstaligen**

Een laatste thema dat we nog konden onderscheiden was de discriminerende houding van sommige Nederlandstaligen ten aanzien van de Franstaligen. Uit enkele verhalen bleek dat Franstaligen toch met een gevoel van uitsluiting te kampen krijgen wanneer ze in Vlaanderen zijn. Een verhaal over een Franstalig koppel dat op zoek is naar een appartement maakte dit gevoel goed duidelijk. Ze vertelden het volgende:

" Et quand on appelait les propriétaires pour trouver un logement, à chaque fois, dès qu'ils entendaient notre accent francophone, ils disaient : " Oui, mais vous êtes francophones ? ", et on répondait : " Oui ", et alors là, cela se compliquait toujours un peu plus, en demandant : " Est-ce que vous travaillez ? " Parce que logiquement, apparemment, les wallons ne sont pas du genre à travailler."

Daarnaast werd er ook enkele keren melding gemaakt van de typische vooroordelen ten aanzien van de Walen. Walen zouden lui, werkloos en passief zijn. Een deelnemer vertelde het volgende over een gesprek met een Nederlandstalige collega:

"[IL] m'a un jour affirmé que, pour l'entièreté de son entourage ainsi que pour lui même, il était définitivement convenu qu'un wallon est obligatoirement quelqu'un de pauvre et de paresseux. Comme le wallon est habitué à la pauvreté, il est normal qu'il s'accommode de salaires moindres."

6.2.2 De collectieve vertogen

Nu maken we dezelfde oefening als bij de Nederlandstalige negatieve verhalen: we proberen opnieuw aan de hand van het actantenmodel na te gaan binnen welke structuur de thema's geplaatst worden, om zo een mogelijk onderliggend verband bloot te leggen. Uiteindelijk vinden we opnieuw twee algemene vertogen.

- **" Ici on parle pas francais!"**

Het gemeenschappelijke verhaal, dat overigens makkelijk te ontdekken viel, is gecentraliseerd rond de 'onwil' van de Nederlandstalige om in sommige gevallen Frans te spreken. Het subject in dit verhaal is bijna altijd Franstalige en deze verlangt een object dat even variabel is als bij de Nederlandstalige vertogen. Om dat object te verkrijgen heeft hij hulp nodig van een Nederlandstalige maar deze wordt maar heel zelden gerealiseerd net omdat hij niet in het Frans wil communiceren. Het typerende aan dit vertoog is dat hij vaak niet als helper optreedt uit onwil. In enkele verhalen werd zelf expliciet duidelijk gemaakt dat deze non-helper wel degelijk Frans kon maar dit toch niet gebruikt.

De reden voor de onwil moeten we zoeken in twee van de bovengenoemde thema's die we hier dan ook probleemloos de stempel opposant kunnen geven. Enerzijds kan er een soort persoonlijke onwil blijken omdat de non-helper uit zichzelf lijkt te weigeren om Frans te praten of zelfs sterker nog dat hij van de Franstalige Nederlands eist. De verhalen toonden aan dat sommige Nederlandstaligen zo op hun taalautonomie staan dat ze een toenadering naar de Franstaligen onmogelijk maken. Wat als gevolg heeft dat dit negatief vertoog ontstaat. Vooral de botte en tactloze manier waarop dit soms gebeurt, zorgt voor een discours waarin de Franstalige zichzelf ziet als niet-getolereerd. Anderzijds wordt deze

Nederlandstalige soms op een institutionele manier gesteund in deze houding. Waardoor de Nederlandstalige helper niet wordt gerealiseerd omdat het simpelweg niet kan door de huidige taalwetgeving. Hier krijgen we dus niet te maken met een persoonlijke onwil omdat de reden buiten de helper zelf ligt. De Franstaligen lijken in hun dagelijkse leven te botsen op een wetgeving die in hun ogen discriminerend is. Dit was het geval bij bijna 1/3 van de Franstalige verhalen. Er was daarenboven een Nederlandstalige deelnemer die haar verhaal deed vanuit het oogpunt van een Franstalige en net deze problematiek centraal stelde. Ons gemeenschappelijk verhaal heeft ongeveer volgend schema:

<p>SUBJECT: Franstalige → OBJECT: commercieel, werkgerelateerd, administratief, enz.</p> <p>HELPER: Nederlandstalige maar wordt non-helper</p> <p>OPPOSANT: weigering van de Nederlandstalige, onbeleefde eis voor Nederlands, de onwil</p> <p>OPPOSANT: taalwetten, institutionele steun voor het Nederlands</p>
--

Het is vooral duidelijk dat sommige Franstaligen deze wetgeving en de Vlaamse gemeenschap zien als eisende partijen waaraan men zich *willens nillens* moet onderwerpen. Ze maken het samenleven onmogelijk of '*la solidarité se perdait*' in deze situatie. Dit vertoog voedt logischerwijs een idee dat Franstaligen in Vlaanderen gediscrimineerd worden.

- **“ La politique flamande et l'apparente radicalisation de l'opinion publique ”**

We kunnen echter nog een tweede collectief verhaal ontdekken in al deze verhalen. Dat verhaal gaat vooral over de 'Vlaamse politieke' sfeer. Hoewel de verhalen en de debatten niet zo heel vaak over de Belgische politiek gingen (wat ook de opzet was van de samenkomsten), kwam het 'Vlaamse nationalisme', 'flamingantisme' en "extremisme" toch wel geregeld aan bod in de verhalen. Niet dat veel verhalen dit onderwerp expliciet behandelden. Toch werd de huidige politieke situatie, zij het soms eerder bijkomstig, aangewezen als een van de oorzaken waarom taaldiversiteit in België soms tot een problematiek uitgroeit.

We krijgen dus min of meer hetzelfde vertoog als boven, alleen dat de opposant nu anders wordt ingevuld. Deze keer wordt de Nederlandstalige helper niet gerealiseerd omdat hij bezwijkt onder de politieke sfeer die in Vlaanderen heerst. De vingerwijzing, die dit impliceert, is zelden rechtstreeks op de Vlaming gericht,

maar wel naar de politiek als instelling. Het gebeurt overigens vaker in de verhalen, ook in Nederlandstalige, dat de schuld bij de politiek wordt gelegd. Deze wordt dus in dit negatief vertoog duidelijk als opposant opgevoerd. Het actanten model ziet er dus als volgt uit:

SUBJECT: Franstalige → **OBJECT:** commercieel, werkgerelateerd, administratief,enz.

HELPER: Nederlandstalige maar wordt non-helper meestal door onwil

OPPOSANT: flamingantisme, extremisme en politieke druk

Dit is een heel eenvoudig vertoog, maar leeft waarschijnlijk toch bij een deel van de Franstalige bevolking. Voor hen wordt de associatie tussen deze twee vertogen dan ook heel makkelijk gelegd. Zo kan de weigering om Frans te spreken of de institutionele steun voor het Nederlands makkelijk begrepen worden als een gevolg van de Vlaamse politieke sfeer. De vraag naar Nederlands wordt binnen dit discours al vlug ingevuld als een uiting van flamingantisme.

7. Gemeenschappelijke thema's

Ten slotte waren er ook nog enkele thema's die we eerder collectief kunnen noemen. Dit zijn thema's die meestal minder opvallend lijken en dus zelden een echt belangrijke rol hebben binnen de verhalen. Maar het feit dat ze bij de beide taalgroepen wel geregeld werden vermeld, wijst toch op enig belang. Daarenboven viel tijdens het debat heel sterk op dat deze thema's een zekere gevoeligheid hebben aangezien ze duidelijk de aanleiding waren tot discussie.

- **Media**

Een thema dat bij de beide taalgroepen aan bod kwam, was de invloed van de media. Meestal werd verwezen naar hoe verschillend de Franstalige en de Nederlandstalige media aan berichtgeving doen. De pers lijkt zo verschillend dat ze soms nauwelijks nog vergelijkbaar is en op die manier de oorzaak is van veel onenigheid. Een kort verhaaltje betreffende de berichtgeving over een prijsuitreiking maakte dit verschil erg goed duidelijk:

"Ik vond het bijzonder bizar dat ik nadien vaststelde dat in het journaal van La Une ENKEL werd gesproken over de uitreiking aan Mevrouw Susskind en in het journaal van de VRT ALLEEN werd gesproken over de prijs aan mevrouw Jeanne Devos. Er waren nochtans twee laureaten. Alsof we in twee

aparte werelden leven en alsof het over iets anders ging. Ik begreep het niet."

Daarenboven kwam ter sprake dat de media vaak een vijandigheid tussen de twee groepen veronderstellen, terwijl deze er in de realiteit niet altijd is. Iemand zei daarover in het debat het volgende:

"Uiteindelijk zijn de verschillen tussen Wallonië en Vlaanderen gebaseerd op een onbegrip omdat we elkaar te weinig kennen en opgewekt door het politieke klimaat en de media. Het wantrouwen tussen de beide groepen is eigenlijk daardoor ontstaan."

Er lijkt dus een gemeenschappelijke scheidingslijn tussen de politiek en media. Beide zijn ze over de taalgrenzen heen verdeeld en beide hebben ook in ieder taalgebied andere belangen. De media in de verschillende gemeenschappen lijken dus andere verhalen te vertellen, waardoor we nog meer als een vreemde tegenover elkaar staan. Om deze scheidingslijn te ontdekken is de oefening makkelijk gemaakt:

" Je ne vais pas vous dire que nous avons des discussions, ou des disputes linguistiques tous les soirs à la maison, mais nous avons pris depuis quelques temps l'habitude de regarder, je dirais, à 19h30, le journal parlé de la RTBF, et à 20 heures, nous switchons sur CANVAS, les émissions politiques de CANVAS. ... je vous invite une fois à regarder les deux chaînes, c'est vrai qu'on a quelques fois, on a l'impression de vivre quand même dans un pays radicalement différent, dans tous les cas. "

- **Geschiedenis**

Een ander thema dat af en toe kort opdook bij de beide taalgroepen was de impact van de geschiedenis op de huidige taalproblematiek. Of beter gesteld het belang van de wortels van de huidige situatie. Dit was vooral het geval bij de Nederlandstalige deelnemer. Zo werd in de verhalen ondermeer de geschiedenis van Voeren verteld, de zaak van Coucke en Goethals⁴ en de historie rond Leuven-

⁴ De zaak van Coucke en Goethals gaat over een onterechte veroordeling van twee Vlamingen die zelf geen woord van hun eigen proces begrepen hadden aangezien de complete rechtspraak in het Frans

Vlaams. De geschiedenis was zelden een hoofdthema in de verhalen, deze gevoeligheid kwam immers vooral naar boven tijdens het debat. Zo zei iemand in het debat het volgende:

"Geschiedenis is om uit te leren, conclusies uit te trekken, om de toekomst te verbeteren. Maar wanneer wij als Vlamingen altijd maar in de modder van de IJzer [...] blijven staan, en altijd maar terugkeren van "kijk eens hoe slecht onze voorouders, grootouders, ouders het gehad hebben"... Opvoeden is niet uw frustraties doorgeven aan de jongere generatie"

Daarop antwoorden een andere deelnemer onmiddellijk:

"Die modder is er niet. Die modder is er enkel en alleen als ik ontrouw ben aan ons Vlaanderen zonder haat te hebben tegen andere bevolkingsgroepen, want ik heb even graag Walen als Vlamingen, even graag allochtonen als Vlamingen, als we maar met elkaar kunnen praten, maar u verloochenen door te zeggen: onze originele taal moeten we laten vallen, zoals mevrouw ook betwist, dat is niet waar. We moeten leven naar de toekomst toe maar we mogen het verleden zeker niet vergeten."

Deze kleine discussie, die vooral onder de Vlamingen werd gevoerd, bracht toch enkele interessante zaken aan het licht. Ten eerste merkten we dat sprake kon zijn van een soort generatiekloof in de manier waarop men de geschiedenis interpreteert en bovenal in het belang dat we er aan hechten. Enkele jongeren pleitten er vooral voor onze geschiedenis achter ons te laten en onze blik iets mondialer te richten. Zij begrepen de geschiedenis als iets wat een belemmering is voor de toenadering. De wat oudere deelnemers blijken wel nog enige belang te hechten aan het al dan niet *trouw* blijven aan de Vlaamse geschiedenis.

Het tweede wat we ook duidelijk werd is dat, voor alleszins enkele van de deelnemers, een groot belang hechten aan de Vlaamse geschiedenis zeker niet moet gelijk gesteld worden aan het flamingantisme of aan een anti-Franstalige houding. Wat deze deelnemers vooral wilden uitdrukken is dat een Vlaamse

werd gevoerd. Deze zaak wordt dan ook gezien als een van de belangrijke aanleiding voor het tot stand komen van de Vlaamse beweging.

identiteit het best behouden blijft wanneer we onze geschiedenis in ere houden en naar waarde schatten.

Tenslotte zien we ook dat de vraag naar taalautonomie toch nog heel sterk verbonden wordt met de Vlaamse geschiedenis, terwijl deze geschiedenis voor de Franstalige toch niet op de zelfde manier begrepen wordt. Zo maakte een Franstalige de opmerking dat we historisch gezien de taalstrijd niet moeten zien als één van Franstaligen tegen Nederlandstaligen, maar als één van de Bourgeoisie of elite tegen de lagere klassen. Sommige Nederlandstaligen anderzijds blijven deze geschiedenis eerder zien in termen van ontvoogding of culturele identiteit en vinden dan ook dat zij het recht hebben op hun taal, vooral omdat ze een lange weg hebben moet afleggen om te raken waar ze vandaag zijn. Dit alles verklaart deels de vier vertogen zoals we ze uit de verhalen hebben gehaald.

8. Besluit uit de negatieve verhalen

Uit de analyses van al deze negatieve verhalen kunnen we alleszins twee besluiten trekken. Ten eerste hebben we ontdekt dat al deze negatieve verhalen te reduceren zijn tot enkele meer algemene verhalen of anders gezegd vertogen. Er blijkt dus een duidelijke coherentie te bestaan in alles wat verteld werd. De reconstructie van de ingezonden en vertelde verhalen leerde ons dat er tien thema's te onderscheiden waren die telkens opnieuw opdoken. Anderzijds toonde de deconstructie ons dan weer dat, door rekening te houden met een bepaalde verhaalstructuur, we te maken hebben met vier algemene vertogen. In onze negatieve getuigenissen over de taaldiversiteit vallen we dus terug op een beperkt aantal collectieve verhalen. We halen niet alleen onze inspiratie uit die verhalen, ze bepalen vooral onze beeldvorming van deze anderstalige vreemde.

Dit brengt ons ook onmiddellijk bij het tweede besluit, namelijk dat, hoewel de Franstalige vertogen een andere inhoud hebben dan de Nederlandstalige vertogen, deze vier vertogen toch duidelijk een onderling verband kennen. Zo kunnen we de weigering en de taalwetgeving van de Nederlandstaligen goed begrijpen als verzet tegen het *lingua franca* imago van het Frans. Anderzijds kunnen we ook een duidelijk verband zien tussen de discriminerende houdingen die de Franstaligen bij de Nederlandstaligen ondervinden en het gevoel dat Nederlandstaligen hebben over het anders zijn van de Franstaligen. Het gevolg van deze vertogen is dat er wederzijds verwijten ontstaan van onkunde en onwil. De Nederlandstaligen nemen

het de Franstaligen kwalijk dat ze geen Nederlands kunnen spreken, terwijl de Franstaligen dan weer de beschuldiging opwerpen dat de Nederlandstaligen geen Frans willen spreken. De vraag is natuurlijk of deze verwijten wel terecht zijn: onderschat de Nederlandstalige niet de taalcapaciteiten van zijn landgenoten en is het Frans van de Nederlandstalige misschien toch ook weer niet zo feilloos als vaak door de Franstaligen wordt verondersteld?

Hieruit leren we ondermeer dat sommige vertogen niet altijd even goed met de werkelijkheid corresponderen. Ze dienen dan ook vooral als verantwoordingsstrategieën begrepen te worden. Ze helpen ons om onze handelingen te verklaren en te kaderen. Waarom men in een winkel weigert Frans te praten of waarom men liever naar de rechter stapt dan een brief in het Frans te beantwoorden, wordt verantwoord aan de hand van deze collectieve verhalen. Deze worden vaak achteraf gebruikt om alles wat ons overkomt en gebeurt op een betekenisvolle manier in te vullen. Het helpt ons om op een retrospectieve manier betekenis te geven aan de Franstalige of Nederlandstalige landgenoten, die we overigens vaak helemaal niet zo goed kennen. Zonder deze vertogen kunnen bepaalde handelingen heel irrationeel over komen. Maar als we dit binnen de grotere structuur plaatsen, dan lijkt het verhaal heel eenvoudig. Misschien vooral omdat het zo herkenbaar is.

Toch moeten we, vooraleer we overgaan tot de positieve verhalen, twee belangrijke kanttekeningen maken. Ten eerste zijn deze algemene vertogen op een heel artificiële manier gereconstrueerd. Dit betekent dat we er niet mogen vanuit gaan dat iedereen dit verhaal vertelt, laat staan dat iedereen zich hierbij zal aansluiten. Hier hebben we vooral geprobeerd na te gaan wat er eigenlijk gemeenschappelijk was aan al die verhalen. Uiteraard zijn al de verhalen even uniek en genuanceerd, maar als we op zoek willen gaan naar een bepaald collectief vertoog, moeten we net proberen om voorbij deze details en bijzonderheden te kijken. De bovenstaande verhalen worden in die zin door niemand expliciet verteld, maar wel door ons allen een heel klein beetje.

Een tweede bemerking slaat vooral op onze deelnemers. Het is namelijk belangrijk duidelijk te maken dat aan de deelnemers was meegedeeld dat ze niet enkel getuigennissen van henzelf moesten brengen maar wel de negatieve verhalen die zij het meest typerend vonden. We mogen dus niet vergeten dat de analyse die we hier gemaakt hebben niet per se een neerslag is van de attitudes of overtuigingen

van onze deelnemers, maar eerder van hun omgeving of zelfs breder. Samen met hen zijn we feitelijk op zoek gegaan naar een algemeen maatschappelijk beeld.

9. Positieve verhalen van de deelnemers

Het zou een verkeerde instelling zijn ervan uit te gaan dat de taaldiversiteit in België getypeerd kan worden door louter negatieve verhalen. Het tweede luik van het verhalenforum stelt daarom enkel positieve verhalen centraal. De doelstelling was dan ook op zoek te gaan naar die ervaringen en gebeurtenissen die bij de twee taalgroepen een goede indruk hebben nagelaten. In welke context of welke thema's vinden de Belgen elkaar terug ondanks hun taalverschil? Of beter nog wanneer blijkt de Belgische taalsituatie net een voordeel te zijn? Om dit te bekomen werd dus opnieuw een bijeenkomst georganiseerd en werd aan de deelnemers uitdrukkelijk de opdracht gegeven om een positief verhaal te bedenken en dat aan ons door te geven. Wat nu echter bleek was dat het verzamelen van deze positieve verhalen een stuk moeilijker ging dan bij de negatieve verhalen. Niet enkel werden er op voorhand veel minder verhalen naar ons toe gezonden, ook werden er op de bijeenkomst zelf veel minder verhalen spontaan verteld. In totaal kregen we 26 verhalen toegestuurd (en nog een vijftal teksten die over taaldiversiteit handelen, maar waarin geen plotstructuur te ontdekken vielen). We zullen uitvoerig ingaan op de mogelijke redenen voor deze lage respons. Eerst zullen we echter een poging ondernemen om de 25 ingezonden verhalen te analyseren. Verschillend met de voorgaande analyse is dat we hier geen onderscheid zullen maken tussen de Nederlandstalige en Franstalige verhalen. Dit om twee redenen: er zijn per taalgroep te weinig verhalen om afzonderlijke conclusies te trekken omtrent de thema's en daarnaast waren deze thema's voor de twee groepen erg vergelijkbaar. Blijkbaar komen we op een positieve manier makkelijker tot een gemeenschappelijk verhaal.

9.1 Selectie van Nederlandstalige verhalen

Verhaal 1

Het is wel een normaal feit, wat mijnheer vertelt, tussen Vlaanderen en Wallonië en de processen, maar eigenlijk is dat de schuld van de Vlamingen. Ik ben ook Vlaming. Het is onze schuld dat de Walen een beetje gefrustreerd zijn. We zouden minder gemakkelijk Frans moeten beginnen spreken en hun dat wat leren, en dat zou dan beter zijn. Ik zal een voorbeeld geven. In Oostenrijk, waar ik vroeger altijd

op vakantie ging, hadden wij geen enkel probleem. Germaanse talen, Oostenrijk, dat gaat goed. Er kwamen dan Walen toen met hun motorhome bijvoorbeeld, en die stonden daar. Die begrepen geen enkel van de richtingaanwijzers, die begrepen niets van wat op de huizen stond, en die verstonden van niemand de taal. Die stonden daar als ongelukkigen in de Sahara te kijken. En dan kwamen wij erbij, die Vlamingen, die ze zogezegd niet moeten hebben, en dan konden wij hun alles uitleggen en hun helpen, en uiteindelijk komen wij daar als Vlamingen beter uit, omdat we een beetje polyglot zijn en geleerd hebben ons aan te passen aan de diverse talen. En dat is eigenlijk het verschil tussen de Walen en de Vlamingen denk ik, dat de Vlamingen geleerd hebben om zich aan te passen en daardoor zijn wij eigenlijk ook meer waard dan een volk dat maar één taal kent, zonder dat wij meer waard zijn als persoon, maar wel als volk.

Verhaal 2

Wij organiseren al jaren in samenwerking met een Franstalige organisatie een "wetenschap expo science" zo heet dat, dus zowel met een Nederlandstalige als een Franstalige organisatie. Wij zijn beiden jeugdorganisaties en wij krijgen ook subsidies van de Franstalige overheid en van de Vlaamse overheid. Philippe Busquin van de PS is daar de drijvende kracht achter geweest aan de Franstalige kant. Sinds de verkiezingen van vorig jaar ligt dat wat moeilijker en was er sprake van het evenement op te splitsen in een Franstalig evenement en een Vlaams evenement, dus eigenlijk niet zo een goede boodschap. Wij hebben als jeugdvereniging gezegd: wij willen dat toch samen blijven organiseren en nu volgende week gaat het terug door in de expo in Brussel, in Paleis 3. Als iemand zin heeft, mag die altijd komen... dus dat is eigenlijk een positief verhaal over hoe we toch gezegd hebben: we blijven dat samen doen met de Franstalige jeugdvereniging. Men probeerde het ons politiek wat moeilijk te maken, omdat het Vlaams gewest zegt dat het een Vlaamse activiteit moet zijn, en je moet zien dat er voldoende Vlaamse aanwezigheid is. Dus ze willen dat het liefst opsplitsen, maar we hebben dan toch als jeugdorganisatie gezegd: nee, we willen het samen blijven doen. Ze zijn verplicht om hun vertaling te brengen, in de twee talen, dus dat is ook wel tof om het zo te doen, eigenlijk.

Verhaal 3

Het was een vorig project van de Stichting P&V waar we met een veertigtal jongeren van over heel België samenkwamen; wij noemen dat het jongerenforum.

Het was de bedoeling dat we maandelijks elke keer een weekend terugkwamen. Dat was een jaar lang, dus je leert elkaar heel goed kennen. Er was een man bij, Guillaume, die viel mij heel goed mee. Wij dronken altijd samen een pint samen 's avonds en dat beviel ons wel en we leerden elkaar beter kennen. Een van de laatste weekends zaten we in Lutte geloof ik, dat is ergens diep in Wallonië, in een houten hut die verwarmd werd met een houtkachel. Supergezellig! We zaten heel de avond pintjes te drinken en nog wat te kletsen en op een gegeven moment begonnen we gezelschapsspelletjes te spelen, te kaarten, of gewoon gezelschapsspelen te spelen. Op de duur – het was al laat en we hadden al een paar pintjes op – zei Guillaume: stop ermee, met die saaie gezelschapsspelen; we spelen iets fris, iets nieuws, ik verzin wel iets. En hij begon zelf een spel te verzinnen en hij noemde dat "pétanque obstacle." Het was de bedoeling met een balletje op een bak bier te gooien, en als je het raakte kreeg je een pintje, maar na jouw beurt mocht je ook elke keer een stoel voor de bak bier zetten, of een tafel. Op de duur hadden we een hele constructie van 6 stoelen op elkaar en 4 tafels op elkaar, en dat is mij toen heel erg bijgebleven, dat hij ineens besliste om zo'n creatief en tof idee te lanceren, op een rustige, tamme avond. Dat doorbreekt bij mij het cliché van de passieve, luie Waal.

Verhaal 4

Wanneer ik in België zit en met jeugd werk, dan hebben wij inderdaad Vlaamse jongeren en Waalse jongeren. Als ik dan plots op uitwisseling ga naar het buitenland, en we pakken een paar Franstalige of Nederlandstalige mensen mee naar het buitenland, dan zijn we plots allemaal Belgen. Het is juist omdat je in het buitenland zit, dat je plots herkent hoeveel overeenkomsten je eigenlijk hebt, want iedereen, Vlaams of Waals, kent RTBF. Ook al kijken we als Vlaming misschien niet naar RTBF, we kennen het wel. Er zijn veel meer overeenkomsten in het buitenland, ook al heb je een verschillende afkomst, dan wanneer je in België zelf zit. Dat is wat ik ontdekt heb wanneer ik met jongeren naar het buitenland ging.

Verhaal 5

Je peux vous en raconter une. Il y a plus ou moins 25 ans, j'étais, sac sur le dos, à la Gomera, c'est une des petites îles des Canaries. J'étais tout seul avec mon sac à dos, il faisait chaud, plus de 30 degrés. J'ai dû chercher pendant deux heures une chambre à louer parce que tout était complet. Ik ga nu in het Nederlands verder doen, want het heeft ook met het Nederlands te maken. Uiteindelijk heb ik een

kamer gevonden. Ik was blij en ik ga terug naar het informatiecentrum voor toeristen want ik had mijn rugzak daar achtergelaten. Dat was een hele bergop en onderweg zie ik een jong koppel met een rugzak. Die lagen daar op de grond, helemaal kapot. Ik dacht die zijn ook een kamer aan het zoeken zoals ik. Ik heb lang moeten zoeken en in dat hotelletje waren er nog enkele kamers vrij. En natuurlijk begin je in het Engels: "are you looking for a room?" "yes, yes" "follow me!" Heel de weg bergop spraken we in gebroken Engels tegen elkaar. Op een bepaald moment vraag je: "where do you come from?" "We are from Belgium." Ik dacht: oh het zijn Belgen, maar uit Wallonië of uit Vlaanderen? Dus ik zeg: "Where in Belgium?" En dan zei die jongen tegen zijn vriendin: "moeten wij nu zeggen dat we van Leuven zijn? Hij weet toch niet waar dat ligt!" Ik zeg: "Kom, volg me, ik ben van Vilvoorde." Maar inderdaad, blijkbaar is Engels de gemeenschappelijke taal onder Belgen in het buitenland.

Verhaal 6

Ik kom al ongeveer 45 jaar naar Brussel, meestal voor het bijwonen van een culturele activiteit, film, KVS vroeger, De Munt, enz. Maar op gebied van taal is het in Brussel, in vergelijking met 40-45 jaar geleden, enorm verbeterd. Dat mag men toch niet vergeten. Ik ging ongeveer 40 jaar geleden hier in Brussel in een Chinees restaurant; daar spraken ze geen Nederlands. Ik ben onlangs in hetzelfde restaurant geweest en ik testte dat eens uit, of ze mijn Nederlands zouden begrijpen. De baas kon geen Nederlands, maar riep er zijn dochter bij en zij kon wel Nederlands. Als je een winkel binnengaat en je staat erop om in het Nederlands bediend te worden, meestal vindt men wel iemand die Nederlands spreekt, als de persoon die je aanspreekt zelf geen Nederlands kent. 40-45 jaar geleden was dat onbestaande.

Verhaal 7

Verleden jaar werd ik uitgenodigd en nam deel aan een congres te Schaarbeek in het 'Hoger Instituut voor gezinswetenschappen' in de Huart Hamoiriaan. Ik was een vorige keer reeds naar dezelfde locatie gegaan en meende mij te herinneren dat ik toen in Brussel Z uitgestapt was. Deze keer dus zelfde traject genomen maar waarschijnlijk een andere uitgang. Na allerlei zoektochten vond ik de straat niet en stapte een OCMW gebouw binnen waar ik zeer vriendelijk onthaald werd. Stratenplannen werden bovengehaald, er werden gratis copies genomen en heel vriendelijk verwees men mij waar de bus stopte want ik moest terug. Op het

stratenplan werd zelfs met een rode lijn aangegeven hoe ik moest gaan. Men vroeg mij bij het binnenkomen in welke taal ik liefst geholpen wilde worden! Een zeer positief verhaal dus.

Verhaal 8

Mijn verhaal gaat over ongeveer 25 jaar geleden. Dat was in Wallonië, in Momalle, dat is een heel kleine gemeente in Haspengouw. De inwoners van Momalle noemen het "la capitale de la Hesbaye" om waarschijnlijk de inwoners van Waremme een beetje de loef af te steken. Ik ging er deelnemen aan een queeste want de organisator was een vriend van mij, en die drong er echt op aan: "Nico, je moet eens bij ons komen," want elk jaar organiseerde hij daar een ongelooflijk grote zoektocht. Ik was daar de enige Nederlandstalige die daaraan deelnam, en dus ook de persoon die van het verste kwam. Dat was niet gemakkelijk voor mij, want dat waren heel moeilijke vragen en toch, met behulp van een aantal Waalse vrienden en van het woordenboek heb ik mij daar een beetje uit de slag kunnen slaan. Na die queeste was er een heel grote barbeque en zij vroegen ook aan mij: "kom aan de toog, en we gaan een lekker lokaal drankje drinken, "le piquet," een jenever. Na een aantal jenevertjes was ik al heel goed in de mood en plotseling werd daar ook gezongen en ik nam de micro, en sprong op de scene, en ik begon ook een liedje te zingen. Ze zeiden: "wat gaat die nu doen? Gaat die hier een Nederlandstalig lied brengen?" En als je er echt op aandringt wil ik het eventjes voor u zingen. Jullie kennen het allemaal, het is een aria uit de opera, [...]. Het gaat als volgt: "# zingt Franstalig lied #". En ik was daar natuurlijk de koning te rijk, en elk jaar word ik uitgenodigd op de queeste in Maumolle.

Verhaal 9

Echte verhalen kan ik niet vertellen, alleen een paar ervaringen. In het leger. Na het maken van een fout en de dreiging van mijn overste om mij een flinke straf te geven waren het vooral Waalse vrienden die mijn verdediging op zich namen en deze straf konden voorkomen. Ik heb 20 jaar een buitenverblijf gehad in Barveaux en heb dus de Walen in deze omgeving zeer goed leren kennen. Ze zijn als geen ander steeds bereid om te helpen, een behulpzaamheid die je in Vlaanderen niet aantreft. Bovendien zijn ze veel vriendelijker en beschaafder dan de Vlamingen. Ik kan me niet voorstellen dat in Oost-Vlaanderen een onbekende, op een wandeling, je zal groeten en zeker geen jongere. In Wallonië groeten kinderen en volwassenen.

Verhaal 10

We waren met een Franssprekende regisseur en Nederlandstalige crew in Praag voor een bedrijfsfilm te draaien. Daar vielen me twee dingen op aan taal. Taal is een vorm van identiteit, en wordt door lokale mensen gelijkgesteld met nationaliteit... met alle bijbehorende vooroordelen. Ten tweede is het openstaan voor elkaars taaleigenheid juist een bron van veel plezier. De hele trip door hebben een collega en ik juist een goede band opgebouwd door elkaar te helpen onze andere taal te oefenen, te verbeteren en er vooral mee te lachen.

9.2 Selectie van Franstalige positieve verhalen

Verhaal 1

Ça va être court, c'est une petite histoire qui a un rapport avec la scission. On entend beaucoup parler de scission, de 'splittings', pour le moment, du sport ou de la politique, de Bruxelles-Hal-Vilvorde. Moi, je travaille dans un service fédéral, un des rares services fédéraux qui existent encore ; on travaille dans le Brabant wallon, le Brabant flamand et la Région bruxelloise. Je travaille à la police des autoroutes. Pour ceux qui connaissent le ring de Bruxelles, on sait que le ring de Bruxelles, entre le carrefour Léonard et Waterloo, passe sur le territoire de la commune de Tervueren, puis sur le territoire de la commune de Watermael-Boitsfort, puis d'Auderghem, puis de Hoeilaart, Overijse, puis Waterloo. On se battait depuis des années pour résoudre un problème sur ce ring ; il y avait beaucoup d'accidents, beaucoup de morts parce que la chaussée n'était pas sécurisée, il n'y avait pas de berme centrale. On ne parvenait pas à faire faire les travaux par la Région flamande, on ne parvenait pas à faire faire les travaux par la région bruxelloise ni par la Région wallonne parce que ces gens-là ne se parlent pas puisqu'ils ne parlent pas la même langue. Comme Service fédéral, on a mis tout le monde autour de la table : on a invité les Flamands, les Bruxellois et les Wallons. Et en tant qu'intermédiaire linguistique, on a essayé [fait en sorte] que tout le monde se comprenne, et on a réussi à faire faire les travaux pour tout le monde, [des travaux] entrepris par une seule entreprise, par la région flamande, qui elle-même s'est fait rembourser par la Région bruxelloise et la Région wallonne, et la situation était résolue. Maintenant, vous avez une magnifique chaussée sécurisée entre le carrefour Léonard et Waterloo. La morale de cette histoire, c'est que la communication et la bonne volonté entre les gens ont fait qu'on a pu résoudre le problème, et que la scission n'était peut-être pas la meilleure des solutions.

Verhaal 2

En fait, c'est une expérience qui m'est arrivée quand je travaillais dans un hôtel. Il y avait une cliente que personne n'aimait dans mon hôtel, et donc tous mes collègues étaient paniqués à l'idée de la voir arriver. Je me suis proposé de faire l'arrivée de cette cliente-là. Mon collègue me dit : " Voilà, c'est ce nom-là, tu t'en occupes. " Je regarde le nom et je me dis : " Ha, ça semble néerlandophone, ça ", parce que c'était à l'époque où il y avait les sessions parlementaires à Strasbourg, donc c'était une députée européenne. Elle arrive, et je dis -ce n'est pas le vrai nom : " Goiedag Mevrouw Vanflus ", elle me fait : " Ho, u spreekt Nederlands ! Allez chercher le patron, il faut que ce garçon ait une promotion, c'est la première fois qu'on me parle néerlandais, ici. Je suis très contente. " Et en fait, tout s'est bien passé, la cliente était super gentille, et mes collègues n'en revenaient pas parce que c'était la première fois qu'elle ne faisait pas d'histoires. Je pense que quand on essaye de parler... c'est ce qu'on disait tout à l'heure dans le groupe, reconnaître à l'autre qu'il peut parler notre langue et essayer de la parler, c'est une preuve de reconnaissance et c'est important pour l'identité de chacun.

Verhaal 3

Moi je suis né à Renaix, Ronse, en Flandre orientale. C'est une région qui est juste à côté du Hainaut, c'est une région qui est vraiment entourée par le Hainaut. J'y ai joué au football, et le fait d'avoir joué au football dans un club renaisien, donc à 'SK Ronse', m'a permis d'apprendre la langue, m'a permis de connaître la mentalité et la culture flamandes, surtout orientales. C'est une superbe région, ce sont les 'Vlaamse Ardennen'. En fait, j'étudiais en français, donc je " traversais " la frontière linguistique pour aller étudier, et je revenais jouer au football et j'habitais en Flandre orientale. Je n'ai jamais eu de difficulté en néerlandais à l'école, bien au contraire : bien que je n'avais jamais eu de néerlandais en primaire, même pas une heure, puisque j'avais étudié à l'étranger, j'étais parmi les meilleurs élèves parce qu'en fait je pratiquais le néerlandais quasi au quotidien avec mes amis, et mes amis du football surtout. Donc, on apprenait à plaisanter en néerlandais, on jouait ensemble, les parents de mes amis néerlandophones parlaient en français, on répondait en néerlandais, on blaguait en néerlandais. Dans mon cas, le sport m'a permis d'apprendre la langue en jouant. D'habitude, apprendre et jouer sont deux termes qui s'opposent, mais dans mon cas, ces deux termes étaient compatibles. Ça a perfectionné mon néerlandais, j'ai même fait des études en 'math-langues

modernes' puisque j'étais devenu bon, entre autres, en néerlandais. Moralité de l'histoire : à travers le sport, le sport non politisé bien sûr -je parle de ça vu les événements récents qu'il y a eus au football avec des slogans anti-Wallons ou peut-être vice-versa- quand le sport n'est pas politisé, peut-être comme toute chose, tout a l'air de mieux passer. Moralité de l'histoire surtout, c'est le sport ! Donc peut-être apprendre les langues et les cultures à travers le sport, apparemment ça marche. Pour moi, ça a marché.

Verhaal 4

On a relevé le terme sport. Je suis sportif aussi. En restant bien entre nous. Très rapidement, Championnat du monde, police, gendarmerie, pompiers : 56 nations sont représentées, 56 nations! Dans notre groupe, plus de 250 policiers, gendarmes, pompiers, francophones et néerlandophones mélangés, participent au Championnat du monde à Calgary au Canada en 1997. Sur les 56 nations, nous terminons 5eme au classement général, nous, l'équipe belge -le drapeau pend là au-dessus à Belgacom ! Nous avons sauté de joie ; les 250 sportifs, nos entraîneurs et nos kinés. On a fait une soirée terrible entre Belges. Les chansons y allaient, francophones, néerlandophones et patati et patata. Le noyau était là : le sport nous a réunis. Nous sommes arrivés à la 5eme place au niveau de 56 nations, la petite Belgique ! Par le sport.

Verhaal 5

C'était juste pour ajouter par rapport à la question du sport, qui, je pense, est très importante ; il n'y a qu'à voir aux derniers Jeux olympiques, quand les Juniors sont arrivés, je crois, 4eme, il n'y avait plus d'histoires de 'qui parle français ou qui parle néerlandais', c'était l'équipe belge, tout le monde était content. Pareil quand, son nom m'échappe, celle qui a fini sa carrière, qui court le 200 mètres, Kim Gevaert : c'était aussi une fête de toute la Belgique. Dans tous les journaux, néerlandophones, francophones, RTBF, VRT, tout le monde en parlait, c'était la fête, tout le monde était content. C'est une forme de communication non verbale qui devrait être plus poussée, aussi, je pense.

Verhaal 6

La commune où j'habite actuellement est jumelée avec une ville flamande. Il y a une dizaine d'années, le Centre culturel a pris feu ; il y a eu un élan de solidarité,

on pourrait parler de ça oui, en Flandre, donc la ville jumelée. Ils ont organisé une espèce de tombola pour réunir des fonds et ils ont donné un chèque à la Maison communale pour qu'ils puissent reconstruire leur Centre culturel. Aujourd'hui, ils ont un super beau bâtiment d'ailleurs. Voilà une des preuves qu'il y a de la solidarité en Belgique.

Verhaal 7

Je pense qu'il faut, de temps en temps, tordre le cou à certains préjugés. J'avais, la semaine passée, un contact avec un de mes anciens courtiers de la région de Namur qui m'expliquait qu'il a une fille de 12 ans et un garçon de 8 ans, qui sont dans une école namuroise, qui pratiquent ce qu'on appelle 'l'immersion linguistique'. Ils ont donc la moitié de leurs cours en français et l'autre moitié de leurs cours en néerlandais, en dépit du fait que ces enfants n'ont pas d'autre contact avec des néerlandophones, en principe. Aujourd'hui, sa fille de 12 ans et son fils de 8 ans sont parfait bilingues. Lorsqu'ils vont à Gand visiter de la famille, ils s'expriment exclusivement en néerlandais. Aujourd'hui, en Wallonie, un des plus gros efforts qui est fait, les écoles les plus recherchées sont ces écoles d'immersion qui sont de plus en plus nombreuses. Je pense que c'est important, pour les Flamands, de savoir qu'il y a véritablement, en Wallonie, une vraie volonté de pratiquer le flamand, et de la faire de manière véritablement approfondie, et pas simplement en disant, comme ça a été le cas pendant des années : " Oui, mais c'est une langue dont on n'aura jamais besoin. " Je crois qu'il y a une véritable conscience communautaire, mais aussi une conscience sur le fait que si on veut travailler ensemble, on doit apprendre la langue des autres. Et ça c'est quelque chose qui, aujourd'hui, en Wallonie, a de plus en plus de succès. À un point tel, je l'ai dit tout à l'heure, que certaines communes mettent un point d'honneur à proposer de l'enseignement en immersion parce que c'est tellement attirant que ça revalorise certains enseignements communaux, et ça permet de faire venir des élèves dans des écoles qui étaient jusque là un petit peu délaissées, au profit du réseau privé, catholique ou libre. Je pense que c'est un élément important dans l'évolution des états d'esprit par rapport à la Flandre.

Verhaal 8

Je vais enchaîner sur les enfants. En même temps, vous aurez mon petit récit que je vais un peu abréger. Je crois aussi que c'est par les enfants que tout commence. Je suis d'origine liégeoise. À l'époque où je suis allée vivre en Flandre, j'avais une

fille de 8 ans et une de 3 ans qui ne parlaient que français. Je suis allée vivre là ; nouveau compagnon, nouveau boulot, nouvelle langue, tout à la fois. Je me suis dit : " Houla, qu'est-ce que tu as fait ? ". Dans un premier temps, je me suis dit : " Les pauvres gosses, je vais les conduire dans une école francophone à Bruxelles puisque je suis moi-même incapable de les aider en néerlandais ". Je ne parlais pas un mot à l'époque. Et puis je me suis dit : " Non, fais comme d'habitude, jette-toi à l'eau et tu verras si tu peux nager ". Et j'ai jeté mes enfants à l'eau ! C'est-à-dire que je les ai jetés dans la petite école communale d'Hofstade, où j'étais. Et en fait, ça s'est super bien passé. La grande qui était déjà en troisième, après six mois, elle parlait impeccablement, elle avait un bulletin magnifique. Je dois dire que les instituteurs m'ont énormément aidée. À l'époque, je ne parlais pas néerlandais, et ils ont été d'une gentillesse extrême. Ils ont promis de prendre bien soin de mes filles, de les aider, etc. Et c'est effectivement comme ça que ça s'est passé. Et la plus jeune, ça c'est comique, elle n'avait que 3 ans et demi, après trois jours, elle sortait de l'école tous les jours la main dans la main avec une petite -mes filles sont eurasiennes donc elle était toute petite toute brune- et elle sortait la main dans la main avec une toute grande blonde aux yeux bleus, et ces deux-là sortaient et s'entendaient comme je ne sais pas quoi après trois jours ! On se demandait : " Mais qu'est-ce qu'elles ont parlé? ". Elles ont parlé sans doute le langage du cœur, c'est tout. Voilà où est l'ouverture et la communication. Je crois que si on restait un peu tous comme des enfants, ça irait mieux.

Verhaal 9

En fait, moi ce n'est pas vraiment sur le fait que l'un parle la langue de l'autre, mais c'est un peu le contraire. Quand j'étais à l'étranger, on était dans le même groupe avec Jo, et donc c'est aussi une histoire de deux Belges qui se rencontrent à l'étranger, en l'occurrence en Italie, où j'ai fait du volontariat. Moi, francophone, à l'époque, je ne parlais vraiment pas bien néerlandais, presque pas du tout. Dans ce programme, j'ai rencontré une fille flamande qui, elle, ne parlait pas très bien français non plus. Donc, au début, on a commencé à discuter : " Tu es Belge ? Ha, ok, français, néerlandais. " On a essayé de parler chacun la langue de l'autre, et puis au final on a trouvé que c'était beaucoup plus facile de discuter en anglais. Donc, on s'est mis à parler en anglais de la Belgique, de tout. On a très vite sympathisé. Ce que j'ai trouvé marrant et intéressant, on n'était pas les seuls volontaires dans ce programme, et donc les autres nous demandaient pourquoi deux Belges communiquaient en anglais ! Et donc là, d'un seul coup, on s'est

retrouvé tous les deux à faire l'historique de la Belgique, à expliquer la complexité, les 4 gouvernements, les 19 parlements, et ainsi de suite. Dans l'absurdité de cette situation-là, on a créé une complicité, et jusqu'à maintenant on est amis. C'est aussi un exemple qui illustre, comme on disait avant, que quand on se retrouve à l'étranger, cette barrière-là, elle disparaît. Enfin, elle est toujours là parce qu'on ne peut pas communiquer forcément dans la langue de l'autre, mais au final on se retrouve, on fait des choses ensemble, on sympathise parce que, oui, on vient du même pays, et il n'y a rien à faire, il y a cette complicité qui est là. Je pense que c'est quelque chose d'important. Voyager c'est déjà une ouverture d'esprit, c'est une forme d'ouverture d'esprit comme une autre, et il suffit d'avoir celle-là pour pouvoir aller un peu plus avant.

Verhaal 10

Une petite anecdote intéressante : il y a quelques années, quand j'ai commencé à travailler à Antwerpen, j'avais à côté de moi, forcément, un collègue néerlandophone, et nous avons décidé de parler, un jour, uniquement la français, l'autre jour, uniquement le néerlandais, ce qui était une démarche de bonne volonté. Mais ce qui était riche dans cette histoire, c'est que, régulièrement, nous énoncions, l'un ou l'autre, des expressions purement, soit néerlandophones, soit francophones. Et souvent, la question était : " Mais d'où ça vient ? ". Nous n'avons jamais autant fait usage de Google que lors de ces conversations parce que ça nous permettait d'approfondir parfois notre propre culture. En disant : " Mais ça, je ne sais pas du tout d'où ça vient ", on tapait sur Google, et nous avons appris, ensemble, énormément de choses. C'était passionnant en fin de compte.

9.3 Resultaten van de analyse

We zullen onze analyses, net als bij de negatieve verhalen, opdelen in een reconstructie en deconstructie. Dat betekent dat we eerst een opsomming geven van enkele belangrijke thema's en deze thema's ten tweede proberen te kaderen binnen een structuur, die het onderlinge verband van deze thema's beter kan duiden.

9.3.1 De algemene thema's

In totaal kunnen we drie, steeds terugkerende, thema's ontdekken die in bijna alle verhalen minstens één keer aan bod kwamen. Deze thema's zijn: sport, het

buitenland, en kinderen of jongeren. Laten we deze één voor één uitleggen en staven met enkele korte voorbeelden.

- **Sport: " *le sport nous a réunis* "**

Eén van die domeinen waarin taaldiversiteit niet onmiddellijk problemen veroorzaakt is sport. Heel wat deelnemers haalden een sportieve gebeurtenis aan om aan te tonen dat een tegemoetkoming tussen de twee taalgroepen perfect mogelijk is. Eén van de Franstalige deelnemers vertelde een verhaal over zijn voetbalclub, hoe hij daar werd opgenomen en ondersteund door de Nederlandstalige gemeenschap. Hij besluit zelf op de volgende manier:

"Donc, on apprenait à plaisanter en néerlandais, on jouait ensemble, les parents de mes amis néerlandophones parlaient en français, on répondait en néerlandais, on blaguait en néerlandais. Dans mon cas, le sport m'a permis d'apprendre la langue en jouant. D'habitude, apprendre et jouer sont deux termes qui s'opposent, mais dans mon cas, ces deux termes étaient compatibles. [...] Moralité de l'histoire surtout, c'est le sport ! Donc peut-être apprendre les langues et les cultures à travers le sport, apparemment ça marche. Pour moi, ça a marché."

Een andere deelnemer vertelde een gelijkaardig verhaal over een tennisclub die hem oorspronkelijk uit het bestuur wou weren omdat hij Franstalig was, maar tenslotte werd hij gesteund door Nederlandstalige clubgenoten. Daarbij gaf hij aan dat zijn nieuwe sportclub een plaats is 'ou la question de la langue n'existe pas'. Tenslotte werd er ook meermaals op gewezen dat sport en sport evenementen een goede manier zijn om een nationaal- of eenheidsgevoel bij mensen naar boven te halen. Iemand concludeerde : 'Le noyau était là: le sport nous a réunis.' De Olympische Spelen en wereldkampioenschappen plaatsten Belgen blijkbaar makkelijker op één lijn. Een andere deelnemer zei het volgende:

" [...] il n'y a qu'à voir aux derniers Jeux olympiques, [...] , il n'y avait plus d'histoires de 'qui parle français ou qui parle néerlandais', c'était l'équipe belge, tout le monde était content. Pareil quand, son nom m'échappe, celle qui a fini sa carrière, qui court le 200 mètres, Kim Gevaert : c'était aussi une fête de toute la Belgique. "

De voorwaarde aan voor een vereniging door sport is dat ze niet gepolitiseerd wordt, meldde een deelnemer. Sport lijkt blijkbaar iets neutraals te hebben waar verschillen zoals taal niet van wezenlijk belang hoeven te zijn. Het blijkt een makkelijke manier om onze eigen grenzen over te steken en te leren dat de verschillende taalgemeenschappen heel wat gemeenschappelijk hebben. Sport werd gezien als '*une forme de communication non verbale*' die kan helpen om een oplossing te vinden voor de huidige taalproblematiek. Want, zo vertelden twee deelnemers, als het over sport gaat stemmen zelfs de verschillende media hun violen gelijk.

- **Buitenland: " *une histoire de deux Belges qui se rencontrent à l'étranger* "**

Een tweede vaak voorkomend thema was het buitenland. Sommige van de verhalen die zich in het buitenland afspeelden toonden aan dat Belgen, Franstaligen en Nederlandstaligen, elkaar makkelijker benaderen wanneer ze niet in België zijn. Een internationale context laat Belgen toe hun eigen situatie te relativiseren. Geconfronteerd worden met een niet-Belgische *outgroup* doet blijkbaar toch enige interne cohesie ontstaan:

"Als ik dan plots op uitwisseling ga naar het buitenland, en we pakken een paar Franstalige of Nederlandstalige mensen mee naar het buitenland, dan zijn we plots allemaal Belgen. Het is juist omdat je in het buitenland zit, dat je plots herkent hoeveel overeenkomsten je eigenlijk hebt, [...]"

Dit gebeurt vooral wanneer men aan buitenlanders probeert uit te leggen hoe de vork aan de steel zit in een meertalig land als België. Op zo'n moment lijken Franstaligen en Nederlandstaligen elkaar makkelijk te vinden en vormen ze een soort front tegen de onwetende buitenlanders. De complexiteit van België en de perceptie ervan in het buitenland is dan ook bijna een constante in tal van debatten en verhalen. Zo vertelde een Franstalige deelnemer het volgende over zijn ervaring met een Vlaamse vrijwilliger in Italië:

"Ce que j'ai trouvé marrant et intéressant, on n'était pas les seuls volontaires dans ce programme, et donc les autres nous demandaient pourquoi deux Belges communiquaient en anglais ! Et donc là, d'un seul coup, on s'est retrouvé tous les deux à faire l'historique de la Belgique, à expliquer la complexité, les 4 gouvernements, les 19 parlements, et ainsi de

suite. Dans l'absurdité de cette situation-là, on a créé une complicité, et jusqu'à maintenant on est amis."

Daarbij werd ook in de verhalen meermaals aangehaald dat de Belgen in het buitenland makkelijker manieren vinden om de verschillen in taal te overbruggen. De situatie dwingt ons tot een toenadering die blijkbaar gemakkelijker verloopt dan aanvankelijk gedacht werd. Het omschakelen naar het Engels is hierbij vrij gebruikelijk, soms simpelweg omdat men bij Belgen in het buitenland niet onmiddellijk kan voorspellen welke taal de andere spreekt. Een grappige anekdote die zich in het buitenland afspeelt eindigt dan ook als volgt:

" "where do you come from?" "We are from Belgium." Ik dacht: oh het zijn Belgen, maar uit Wallonië of uit Vlaanderen? Dus ik zeg: "Where in Belgium?" En dan zei die jongen tegen zijn vriendin: "Moeten wij nu zeggen dat we van Leuven zijn? Hij weet toch niet waar dat ligt!" Ik zeg: "Kom, volg me, ik ben van Vilvoorde."

Wat ten slotte ook nog aanbod kwam binnen dit thema was dat onze specifieke multi-linguïstieke situatie in België soms kan omgetoverd worden tot een voordeel. Vooral Nederlandstaligen definiëren zichzelf graag als polyglotten die zich overal ter wereld uit de slag kunnen trekken dankzij de taaldiversiteit in eigen land. In een verhaal van een ontmoeting tussen een Franstalige en Nederlandstalige in Oostenrijk wordt het volgende verteld:

"En dan kwamen wij erbij, die Vlamingen, die ze zagezegd niet moeten hebben, en dan konden wij hun alles uitleggen en hun helpen, en uiteindelijk komen wij daar als Vlamingen beter uit, omdat we een beetje polyglot zijn en geleerd hebben ons aan te passen aan de diverse talen."

België wordt dan ook vaker gezien als de ontmoeting van de Germaanse en Romaanse cultuur, wat blijkbaar toch enkele voordelen met zich meebrengt. Een deelnemer stuurde ons volgend bericht (weliswaar geen verhaal) door: *" Le fait qu'étant l'un des rares lieux où se rencontrent les cultures latines et germaniques, nous pouvons sans trop de difficultés nous adapter à l'une ou à l'autre. "* Volgens deze deelnemer helpt opgroeien een meertalig land net om de eigen horizon te verruimen. Ondanks de complexiteit en absurditeit biedt het ons de mogelijkheid om de dingen op een andere manier te benaderen en te begrijpen.

- **De kinderen en de jeugd: " *c'est par les enfants que tout commence*"**

Een derde thema dat frequent aan bod kwam in de positieve verhalen, was de rol van de kinderen en de jeugd. Dit was niet zo vaak een uitdrukkelijk thema, maar werd eerder zijdelings aangehaald. Kinderen en jongeren werden in feite op twee verschillende manieren betrokken in het debat.

Ten eerste schrijft men kinderen veel meer taalcapaciteiten toe. Dit betekent niet enkel dat zij soms als tolk worden opgevoerd, maar vooral dat kinderen makkelijker in staat zouden zijn een andere taal aan te leren. De boodschap was dan ook dat, als we de taalkloof willen overbruggen, we dit best op heel jonge leeftijd doen. Het onderwijs werd dan ook in de verschillende debatten aangeduid als één van de belangrijkste mechanismen om de taalproblematiek aan te pakken. Hieromtrent werden zelfs concrete voorstellen gedaan. Het kwam er vooral op neer dat, als we kinderen en jongeren laten onderdompelen in een andere taal, de tweetaligheid voor hen een evidentie wordt. Zo vertelde één van de deelnemers een verhaal over de '*immersion linguistique*' in Namen. Dit is een onderwijsmethode waarin de kinderen de ene helft van de lessen in het Frans krijgen en de andere helft in het Nederlands. Deze methode werd in zijn verhaal beschreven als een succesformule. Niet alleen leverde het tweetalige kinderen op. Hij voegt er ook nog het volgende aan toe:

" Je pense que c'est important, pour les Flamands, de savoir qu'il y a véritablement, en Wallonie, une vraie volonté de pratiquer le flamand, et de la faire de manière véritablement approfondie, et pas simplement en disant comme ça a été le cas pendant des années : " oui, mais c'est une langue dont on n'aura jamais besoin. " "

Het onderwijs en de opvoeding worden dus als fundamentele schakel voorgesteld in het tot stand komen van een communautaire samenleving. Een andere deelnemer vertelt hierbij aansluitend het verhaal hoe zij haar kinderen in Vlaanderen naar een school liet gaan en hoe deze onderdompeling achteraf gezien voor haar en voor de kinderen en heel positieve ervaring was geweest. Voor deze deelnemer was een taalonderdompeling de beste manier om aansluiting te vinden bij de Nederlandstalige gemeenschap. Ze beschrijft deze als volgt:

" Je ne parlais pas un mot à l'époque. Et puis je me suis dit : " Non, fais comme d'habitude, jette-toi à l'eau et tu verras si tu peux nager " ; Et j'ai

jeté mes enfants à l'eau. C'est-à-dire que je les ai jetés dans la petite école communale d'Hofstade, où j' étais. Et en fait, ça s'est super bien passé. "

Zelf besluit ze dan haar persoonlijk verhaal als volgt : *"Voilà où est l' ouverture et la communication. Je crois que si on restait un peu tous comme des enfants, ça irait mieux. "*

De jeugd werd echter nog op een tweede manier in de positieve verhalen opgevoerd, namelijk vooral in het kader van jongeren en uitwisselingsprojecten. Blijkbaar hebben sommige mensen, zowel jongeren als niet-jongeren, toch hun meest positieve ervaringen binnen deze projecten. Dan pas komt men rechtstreeks in contact met de anderstalige vreemdeling en blijkt de kloof helemaal niet zo moeilijk te overbruggen. 5 van de 25 verhalen maakten dan ook melding van een jongerenproject dat of een samenwerking die achteraf goede herinneringen had nagelaten. In essentie leken sommige verhalen duidelijk te willen maken dat kinderen en jongeren beter in staat zijn om een toenadering tot stand te brengen ondanks een taaldiversiteit. Met behulp van een taalonderdompeling, via het onderwijs of de jongerenprojecten slagen ze er soms in de communautaire scheidingslijn te overbruggen. Daarbij halen ze er zelf nog voordelen uit, zoals minder vooroordelen en meer taalkundigheid.

9.3.2 Het collectieve vertoog

- ***"Als er goede wil is, is dat allemaal wel mogelijk hoor."***

Het opsommen van deze thema's leert ons echter nog niet zoveel over de onderliggende en gemeenschappelijke bedoeling van deze verhalen. Om dit te achterhalen willen we nog even aandacht schenken aan de structuur waarin de verhalen verteld werden. Net als bij de negatieve verhalen hebben we ons bij onze deconstructie vooral laten leiden door het actantenmodel. We mogen hier echter niet nalaten te vermelden dat dit bij de positieve verhalen een moeilijke evenwichtsoefening was. Niet alleen doordat er minder verhalen waren maar ook omdat de structuur soms minder duidelijk leek. Door het actantenmodel als een soort raster over de verhalen heen te leggen, zijn we er toch in geslaagd een soort algemeen verhaal te destilleren uit deze getuigenissen.

Wat de deconstructie ons eigenlijk verduidelijkte was dat sport, buitenland of kinderen slechts een middel zijn om een ander doel te bereiken, namelijk de

toenadering tussen Franstaligen en Nederlandstaligen. In die zin zijn deze thema's van secundair belang. Ze moeten gezien worden als een mogelijk medium waarmee we de taaldiversiteit kunnen overbruggen. De status quo van waaruit de meeste verhalen vertrekken is dan ook de complexiteit die in België onvermijdelijk is. Een complexiteit die daarenboven barrières oproept, niet enkel linguïstiek maar ook politiek. In essentie gingen de meeste verhalen over het oversteken van deze (taal)barrières en hoe deze gebeurtenis achteraf vaak een positieve ervaring bleek te zijn. Waar het nu eigenlijk om gaat is dat de sport, het buitenland en de kinderen ideale domeinen zijn van waaruit we deze (taal)grenzen kunnen oversteken. Het zijn met andere woorden middelen die een communautaire oversteek mogelijk maken. Zo concludeerde bijvoorbeeld iemand zijn verhaal over het buitenland op deze manier:

"C'est aussi un exemple qui illustre, comme on disait avant, que quand on se retrouve à l'étranger, cette barrière-là, elle disparaît. Enfin, elle est toujours là parce qu'on ne peut pas communiquer forcément dans la langue de l'autre, mais au final on se retrouve, on fait des choses ensemble, on sympathise parce que, oui, on vient du même pays, et il n'y a rien à faire, il y a cette complicité qui est là. "

Het komt er dus op neer dat men op zoek gaat naar een manier om de Belgische complexiteit te overwinnen, wat op het einde van het verhaal helemaal niet zo moeilijk bleek als verwacht. Het overwinnen van die complexiteit levert daarenboven voordelen op, zowel individueel als voor België als land. Wanneer we nu de verhalen vanuit dit licht bekijken, merkten we ook dat om deze taalbarrières te overwinnen, de sport, het buitenland of de kinderen niet allesbepalend zijn, maar dat deze in de verhalen vergezeld gingen van een zogenaamde 'goede wil'. De idee dat we zonder een wederzijdse wil tot toenadering en openheid geen grenzen kunnen oversteken, was zowat het *leidmotief* doorheen alle verhalen. De taalverschillen werden onderschikt gemaakt aan de 'goede wil'. Als we proberen zijn er volgens de deelnemers genoeg manieren om onze verschillen te overkomen. In die zin zijn de gevonden thema's slechts ondergeschikt omdat ze slechts manieren zijn om onze goede wil te tonen.

" [...] quand j'ai commencé à travailler à Antwerpen, j'avais à côté de moi, forcément, un collègue néerlandophone, et nous avons décidé de parler, un

jour, uniquement la français, l'autre jour, uniquement le néerlandais, ce qui était une démarche de bonne volonté. "

Meer dan de helft van de verhalen maakten rechtstreeks of onrechtstreeks melding van het belang van de 'goede wil'. Het gaat er vaak om dat de poging belangrijker is dan het uiteindelijke resultaat. We moeten volgens dit positief discours aantonen dat we pogingen willen ondernemen om elkaar te leren kennen, waarna de oplossing min of meer vanzelf volgt. Iemand vatte het in zijn verhaal mooi samen: " *La morale de cette histoire, c'est que la communication et la bonne volonté entre les gens ont fait qu'on a pu résoudre le problème, [...]*"

De idee dat een gebaar van toenadering het belangrijkste is om onze Belgische complexiteit te overwinnen blijkt dus achteraf het meest collectieve positief verhaal. Eigenlijk wordt de taalproblematiek geminimaliseerd en overgeheveld naar de individuele houdingen van de mensen zelf. Het is dus een discours dat eigenlijk de oorzaak van de Belgische problematiek zoekt in attitudes van de inwoners, in plaats van in de constitutie van het land zelf. Beter uitgedrukt wordt de verantwoordelijkheid bij de mensen gelegd en niet in de situatie. Een deelnemer zei in het debat dan ook het volgende:

" Een taal kan men heel gemakkelijk overwinnen. Er is vertaling mogelijk, er zijn fantastische boekjes, CD's, cursussen op het internet, maar is de taal effectief het probleem? Als er goede wil is, is dat allemaal wel mogelijk hoor."

Wanneer we nu eens een synthese maken van de verschillende actantmodellen van de getuigenissen, dan krijgen we vaak het volgende vertoog: een Nederlandstalige of Franstalige zijn het subject en proberen samen met een anderstalige iets te verwezenlijken. Het tot stand komen van deze samenwerking wordt het object en wordt op heel diverse manieren ingevuld. Dat kan een eenvoudige kennismaking zijn, samen een sport beoefenen of in de zelfde gemeenschap gaan wonen. Er is hier dus geen eenduidig object. Algemeen gesteld krijgen we steeds een poging tot toenadering, maar is de achterliggende reden voor deze toenadering verschillend van verhaal tot verhaal. Opvallend is wel dat hier, in tegenstelling tot de negatieve verhalen, het object bijna elke keer bereikt wordt. Toch is deze toenadering niet zo vanzelfsprekend, omdat we geconfronteerd worden met barrières en een complexiteit die eigen zijn aan België. Dit kunnen we dan ook probleemloos definiëren als de opposant van het verhaal. Deze opposant wordt echter het

makkelijkst overwonnen als we in het buitenland zijn, aan sport doen of wanneer we met kinderen en jongeren te maken krijgen. Deze definiëren we dan ook als helpers binnen het vertoog. Toch zijn deze pas helpers in de tweede lijn omdat hun succes gebaseerd is op de 'goede wil' van de mensen zelf. Deze 'goede wil' is dan ook de ultieme helper die het subject naar het object brengt. Het schema ziet er dus deze keer als volgt uit:

SUBJECT: Franstalige of Nederlandstalige → **OBJECT:** samenwerking of toenadering

HELPER: sport, buitenland en kinderen

HELPER: de 'goede wil'

OPPOSANT: de complexiteit van België, houding van de individuen

Hoewel we reeds hebben gesteld dat de toepassing van dit model en de reconstructie van een mogelijk algemeen verhaal louter pragmatisch gezien dient te worden, moeten we eerlijkheidshalve toch een kritische noot plaatsen bij onze analyse. Het is uiteraard zeer de vraag hoe algemeen dit vertoog is aangezien het gebaseerd is op slechts een 25-tal verhalen voor de twee taalgroepen samen. Wat deze conclusie echter wel valideert is de herbevestiging die deze thema's kregen in het debat zelf. Mensen herkenden vrij vaak deze thema's in hun verhalen. Daarenboven was er een vrij grote eensgezindheid wanneer deze positieve verhalen verteld werden, in tegenstelling tot het debat rond de negatieve verhalen. Maar laten we ter afsluiting van deze analyse in de volgende paragraaf even stil staan bij deze lage respons.

9.4 Besluit: minder positief dan negatief?

De lage respons qua aantal positieve verhalen was erg opvallend, maar tijdens de analyse van de verhalen merkten we toch nog enkele andere zaken op aan deze positieve verhalen. Zo waren de meeste verhalen een stuk korter dan de negatieve verhalen. Een gemiddeld negatief verhaal is uitgeschreven ruim 300 woorden lang, terwijl een gemiddeld positief verhaal net geen 200 woorden lang is. Niet alleen is het verhaal op zich korter, ook is het duidelijk minder beschrijvend. Daarnaast hadden de meeste verhalen ook een minder duidelijke structuur en kwamen ze soms wat onsamenvattend over. Iets wat uiteraard ook bij de negatieve verhalen voorkwam, maar dit toch in veel mindere mate. Daarbij gingen sommige van de positieve verhalen ook minder duidelijk over de taalproblematiek zelf, maar werd er regelmatig afgeweken naar andere willekeurige onderwerpen. Dit alles zorgde

ervoor dat het debat minder levendig en vooral een stuk korter was. Het negatieve verhalenforum duurde ruim twee uur en moest uiteindelijk worden afgebroken omdat het afgesproken uiterste tijdstip werd overschreden. Dit was echter niet het geval bij het positieve verhalenforum. Hier duurde het debat slechts één en een half uur en hadden we ten slotte nog tijd over.

Interessant bij dit alles is dat de deelnemers ook vaak zelf de opmerking maakten dat het bedenken en vertellen van positieve verhalen veel moeilijker was dan ze zelf hadden gedacht. Aanvankelijk waren de deelnemers ietwat weerspanning om enkel negatieve verhalen te vertellen. Sommige van hen zeiden dat dit te moeilijk is en dat ze liever hun positieve ervaringen met ons wouden delen. Toch bleek na afloop het tegendeel waar te zijn. Ondanks de vrij positieve en tolerante ingesteldheid van de meeste deelnemers, kwamen de negatieve ervaringen toch makkelijker naar boven. Meermaals hebben we dan ook van de deelnemers excuses ontvangen voor de korte en onduidelijke verhalen. Een van de deelnemers schreef ook het volgende onderaan zijn verhaal:

" À vrai dire, j'ai du longtemps chercher avant de trouver des histoires positives. Même si j'attache une grande importance à la multi culturalité et au plurilinguisme en Belgique, j'ai éprouvé de nombreuses difficultés. Il est peut être plus simple de critiquer de manière négative que de manière positive... "

Dat het simpelweg eenvoudiger is om zich slechte ervaringen te herinneren en te vertellen kan zeker een mogelijke verklaring zijn. Verhalen met een slechte wending zijn niet alleen makkelijker om te onthouden, daarnaast zijn ze nog spannender en interessanter om te vertellen en naar te luisteren. Denk maar aan hoe het overgrote deel van het dagelijkse journaal gespendeerd wordt aan slecht nieuws. Daarbij zijn er ook maar weinig films en romans die uitsluitend een positief verhaal vertellen.

We mogen echter ook niet uit het oog verliezen dat we ook naar de eindfase van het project toegingen en dat de lage respons ook deels kan te wijten zijn aan een tanend enthousiasme van de deelnemers. Misschien raakten sommigen een beetje uitgekeken op het project, waardoor ze minder gemotiveerd waren om een verhaal te bedenken dan in het begin van het project. Toch is het geen sluitende en voldoende verklaring en is er ongetwijfeld een inherent verschil tussen een negatief en positief verhalenforum. Hoe dan ook is het een interessante ondervinding die

waarschijnlijk erg fundamenteel is binnen de huidige taalproblematiek. De beeldvorming van de anderstalige vreemde gebeurt waarschijnlijk makkelijker en vaker door middel van negatieve dan door positieve verhalen.

10. Algemeen besluit

Op het einde van dit rapport kunnen we enerzijds enkele besluiten trekken uit de analyses van de verhalen en anderzijds uit het gebruik van verhalen om tot een groepsgesprek te komen te komen. Laten we beginnen met wat de analyses ons inhoudelijk over taaldiversiteit in België hebben geleerd.

Uit de verhalen van Nederlandstaligen bleek vooral dat zij het soms moeilijk hebben met de veronderstelling dat iedere Belg Frans kan. In hun getuigenissen ging het er soms over hoe het Frans wordt gezien als een soort *lingua franca* van België. Deze houding wordt daarenboven vaak geïnterpreteerd als aan soort minachting voor het Nederlands. Met andere woorden tonen veel verhalen aan dat Nederlandstaligen de taalvaardigheid van de Franstalige, bewust of onbewust, opvatten als een belediging. De tegenreactie hierop die het vaakst werd aangehaald was de mogelijkheid om zich te beroepen op een 'recht op het Nederlands'. Hun verhalen maakten duidelijk dat ze het belangrijk vinden om op te komen voor de gelijke behandeling van de twee talen.

De Franstalige verhalen stonden hier mee in verband maar toonden een ander standpunt. Heel wat van de verhalen gingen over de soms weigerachtige houding van de Nederlandstaligen om Frans te praten. In deze verhalen werden de Nederlandstaligen vaak als koppig en onbeleefd afgeschilderd. In deze verhalen kan de Nederlandstalige wel degelijk Frans maar weigert hij het te spreken als een vorm van protest. In die zin verwijt de Franstalige de Nederlandstalige vooral een soort onwil. Binnen deze context werd ook wel regelmatig verwezen naar de taalwetgevingen die communicatie soms nog moeilijker maken. Daarenboven werd de reden voor het ontstaan van deze situatie niet zelden bij de Vlaamse politiek gelegd.

Wat betreft de positieve verhalen was er veel minder verschil te merken tussen de twee taalgroepen. Alle verhalen speelden zich in feite af binnen drie belangrijke domeinen. Ten eerste ziet men sport heel vaak als een manier om over de taalbarrières heen te komen. Sport werd beschreven als een non-verbale communicatie die daardoor nauwelijks problemen oplevert. Ten tweede gingen er

heel wat positieve verhalen over hoe makkelijk jongeren omgaan met taaldiversiteit. Een derde domein was het buitenland. Franstaligen en Nederlandstaligen overwinnen blijkbaar het makkelijkst hun verschillen wanneer ze elkaar in een ander land treffen. Het gemeenschappelijke thema en tevens boodschap van al deze positieve verhalen was dat we met een beetje 'goede wil' veel problemen konden oplossen. Heel wat verhalen, ongeacht van welke taalgroep, eindigden op dit credo.

Welk besluit kunnen we nu trekken uit onze werkwijze? Wel, het gebruik van het verhalenforum als methode was vooral exploratief en zodoende relatief experimenteel. Toch is achteraf gebleken dat dit een heel vruchtbare werkwijze is om met een groep burgers tot een publieke dialoog te komen. Onze aanbeveling is dan ook vooral om vaker af te stappen van debatstructuren, discussies of focusgroepen en om frequenter gebruik te maken van verhalen als vehikel om groepsgesprekken met burgers mogelijk te maken. Hiervoor hebben we zes goede redenen.

Ten eerste zijn verhalen een cognitief zeer vertrouwde vorm waardoor ze veel minder inspanning vragen van deelnemers, vergeleken bij de rationele beargumentering die bij andere methodes wordt verlangd. Hierdoor vermijden we dus een stille meerderheid die zich uit het debat terugtrekt omdat ze minder goed zijn in het opbouwen van argumenten en redeneringen. De grote meerderheid van de deelnemers liet, ons via een vragenlijst weten, dat ze de werkwijze boeiend en bevorderend vonden en dat voor hun het vertellen van verhalen vooral een positieve ervaring was.

Ten tweede maken verhalen een kennismaking tussen 'vreemden' mogelijk. Deze kennismaking is binnen een multiculturele dialoog van zeer groot belang. Zonder het kennen van het andere perspectief kan er geen sprake zijn van een echte dialoog.

Ten derde leggen de verhalen de focus op het dagelijkse leven, wat voor burgers van groot belang is. Wil men een debat op theoretisch- of beleidsniveau dan beroept men zich waarschijnlijk beter op experts. Deze zijn vermoedelijk beter geplaatst om rationeel en onbevooroordeeld over bepaalde zaken te oordelen. Een burgerforum moet het accent op het leven van de burger zelf leggen. Dit voordeel werd overigens door enkele deelnemers expliciet aangehaald.

Ten vierde heeft een verhalenforum het voordeel dat zelfs heel tolerante en positieve deelnemers toch op een, niet beledigende en vrije manier, enkele problemen tussen verschillende bevolkingsgroepen kunnen aanwijzen.

Ten vijfde kunnen we door een analyse van de verschillende verhalen nagaan wat de gemeenschappelijke problemen en vooroordelen zijn en hoe deze bovendien met elkaar in verband staan.

Ten zesde bleek het vertellen van deze verhalen voor sommige deelnemers een bijna therapeutische functie te hebben. Het bleek de ideale manier om de burger 'zijn hart te laten luchten'.

Dus zowel voor het in stand brengen van burgerforums alsook voor andere groepsgesprekken kan vaker gedacht worden aan verhalen om tot een toenadering te komen. Het maakt de publieke dialoog concreet waardoor we vermijden om in oeverloze discussies te belanden die hoogstwaarschijnlijk weinig resultaten opleveren. Het is niet toevallig dat samenlevingen door de geschiedenis heen vaak gebruik maakten van verhalen. Het is dan ook aan te raden om deze verhalen, die mensen dagelijks aan elkaar vertellen, niet links te laten liggen. In tegendeel, wanneer we iets over de samenleving, haar burgers en haar problemen willen te weten komen moeten we beginnen met naar haar verhalen te luisteren.

11. Bibliografie

Barthes, Roland (1977) 'Introduction to the structural analysis of narratives' In: Images Music Text. Glasgow, William Collins Sons & Co. Ltd, 220 p.

Black, Laura W., (2008) 'Deliberation, Storytelling, and Dialogic Moments'. *Communication Theory*, 18, p. 93-116

Boje, David M., (1991). 'The storytelling Organization: A study of Story Performance in Office-Supply Firm'. *Administrative Science Quarterly*, 36, p. 106-126

Bonilla-Silva, E., Lewis, A. & Embrick D. G. (2004)' "I Did Not Get That Job Because of a Black Man...": The Story Lines and Testimonies of Color-Blind Racism' *Sociological Forum*, Vol. 19, 4, p. 555-581

Buber, Martin (1958) I and Thou New York, Scribner, p. 137.

Chalvon-Demersay, Sabine (1994) Mille scénarios : Une enquête sur m'imagination en temps de crise. Paris, Éditions Métailié, 193 p.

Courtés, Joseph (1976) Introduction à la semiotique narrative et discursive. Paris, Librairie Hachette, 145 p.

Czarniawka, Barbara (2004) Narratives in Social Science Research. London, Sage Publications, 157p.

Derks, Anton (2000) Individualisme zonder verhaal. Een onderzoek naar de verspreiding en de betekenis van individualistische vertogen in Vlaanderen. Brussel, VUB-Press, 301 p.

Elchardus, Mark. (2008)'Een slecht verhaal: over onbehagen en politiek'. Lezing op de 4de bijeenkomst van de debatreeks Hollands Spoor, Den Haag, 3 juni, 2008

Eco, Umberto (1994) The limits of interpretation. Bloomington, Indiana University Press, 295 p.

Labov, W. & Waletzky, J. (1998) 'Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience' *Journal of Narrative and Life History*, 7(1-4), p. 3-38

Fischer, Walter (1999) 'Narration as a Human communication paradigm : The Case of Public Moral Argument' In : Lucaites, John Louis (ed.) Contemporary Rhetorical Theory, London, The Guilford Press, p.265-287

Franzosi, Roberto (1998). 'Narrative analysis – or why (and how) sociologists should be interested in narrative'. *Annual Review Sociology*, 24, p. 517-554

MacIntyre, Alisdar (1984) After Virtue : A Study in Moral. Theory South Bend, University Of Notre Dame Press, 286 p.

Polkinghorne, Donalds (1988). Narrative Knowing and the Human Sciences. New York, SUNY Press, p. 232

Todorov, Tzvetan (1971) Poétique de la prose. Paris, Seuil, p. 252

Vos, Louis (2002). 'Van Belgische naar Vlaamse identiteit. Een historisch overzicht'. In P. Gillaert, H. Van Belle en L. Ravier (red.) Vlaamse identiteit: mythe én werkelijkheid. Leuven, Acco, p. 11-22

Van Gorp, Baldwin (2004). 'De massamedia als factor voor sociale cohesie'. In C. Timmerman, I. Lodewyckx, D. Vanheule en J. Wets (red.) Wanneer wordt vreemd, vreemd? De vreemde in beeldvorming, registratie en beleid. Leuven, Acco, p. 241-259

Van Dam, Denise (1996). 'Blijven we buren in België?' Vlamingen en Walen over Vlamingen en Walen' Leuven, Van Halewyck, p.207

Van Dam, Denise & Jean Nizet (2002). Wallonie et Flandre, des regards croisés. Brussel, De Boeck Université, p. 220